

A TÁJÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS ELMŰLT NEGYVEN ÉVE (1984-2024)

THE LAST FORTY YEARS OF LANDSCAPE DESIGN AND PLANNING (1984-2024)

BALOGH PÉTER ISTVÁN | SZABÓ GÁBOR | SZABADICS ANITA | AUER JOLÁN

ELŐSZÓ

A fejezet a tájépítészeti tervezés egymástól jól elkülönült ágait tárgyalja: a szabadterek (kertek, parkok, városi terek), kertépítészeti műemlékek, tájrendezés, településrendezési tervezéshez kapcsolódó zöldfelületek és a területrendezési tervezés témaköreit.

A tájépítészeti tervezés – hasonlóan az építészethez – a mindenkori társadalmi igényekre és elvárásokra reagál és alapvetően ezektől függ. Ezért fontos felvázolni az elmúlt negyven év főbb társadalmi folyamatait is.

A fejezet a megépített tájépítészeti alkotásokra koncentrálna az elkészített tervek helyett, hiszen a tervezési folyamat eredménye, vagyis a megvalósult mű a legfontosabb.

Ez szinte mindenről tudósít, a korról amiben fogant és amiben a tervező, a megrendelő, a kivitelező és a használók is működtek.

A tájépítészeti tervezés eredménye, társadalmi hatása legfőképp az elkészült művek alapján látható. Legfeljebb szűk szakmai érdeklődés kíséri figyelemmel a fiókban maradt terveket.

A fejezet terjedelmét a szabadterek és a műemléki tervezés tölti ki.

A településrendezési és a tájrendezési tervezéshez kapcsolódó zöldfelületi tervezés és a területrendezés eredményei csak hosszú évek múlva érzékelhetők, így a társadalmi hatások is nehezebben követhetők. Ezért a településrendezéshez kapcsolódó tájépítészeti tervezéssel, a tájrendezési tervezéssel és a területrendezési

tervezést illetően a fejezet mindössze a négy évtized folyamatainak felvázolására szorítkozik.

A fejezet az eltelt negyven év legfontosabb tájépítészeti tervezési folyamatait, állomásait vázolja fel és nem tekintendő lexikális teljességű műnek, vagy tudományos dolgozatnak.

A szerzők gyakorló tervezők, talán ezért is engedhetők meg a helyenként érzékletesen leíró gondolatfűzés és a száraz ténybeli szakmai közlések túlpontosságra törekvése helyett.

SZABADTEREK TERVEZÉSE (KERTEK, PARKOK, VÁROSI TEREK)

*Az 1984 előtti évtizedek, a tájépítészeti
tervezés megalapozása*

A táj-és kertépítészet (mai szóhasználattal tájépítészet) egyetemi szintű oktatásának beindítása a Kossuth-díjas Ormos Imre professzor nevéhez fűződik. Elsősorban a kerttervezés elméleti és gyakorlati oldalával, történetével és a XX. századi békeidők kertépítészetének oktatásával alapozta meg az egyetemi képzést.

Mentorálta, Mócsényi Mihály egyetemi tanár, professor emeritus (Kossuth-, Hild-, Széchenyi- és Sir Geoffrey Jellicoe-díjas) tájépítész a tájrendezés magyarországi oktatásának megalapozója. Mócsényi oktatói munkássága a tájvédelem, a tájtervezés, területfejlesztés, településtervezési tárgyak oktatására is koncentrált. Működése alatt a tájépítészet minden főbb szakirányát integrálta a képzési programba és a klasszikus kertészeti stúdiumok mellett a műszaki, építészeti, statikai ismeretek átadásával együtt

Soha nem felejttem el, hogy a táj, ami előttem van, mögöttem folytatódik.

I never forget that the landscape in front of me continues behind me.

Egry József

Minden gyönyörű táj a maga módján a világ leggyönyörűbb tája, mert egyedi, megismételhetetlen, mint egy nagy ember vagy egy klasszikus műalkotás.

Every beautiful landscape is, in its own way, the most beautiful landscape in the world, because it is unique, unrepeatable, like a great man or a classic work of art.

Galgóczi Erzsébet

INTRODUCTION

The chapter discusses the distinct branches of landscape architecture: landscape design of gardens, parks, urban open spaces, design of registered historic gardens, landscape planning, planning of local green space networks and spatial planning.

Landscape design and planning, like architecture, responds to and is fundamentally dependent on the needs and expectations of society. It is therefore important to outline the main social processes of the last forty years.

The chapter focuses on the landscape projects realised rather than on the plans, since it is the result of the design process, the completed project, that is most important. It tells us almost everything, about the times in which it was conceived and in which the designer, the client, the constructor and the users existed. The results and social impact of landscape design can be seen mainly in the completed work. There is usually a narrow professional interest in the plans that remain in the drawer.

The content of the chapter is concentrated on landscape design.

The results of landscape planning and green space planning at local level and spatial planning are only visible many years later, making it more difficult to follow the social impact. Therefore, in the case of landscape planning and green space planning at local and regional level, the chapter is limited to outlining only the trends over four decades.

The chapter allows outlines the most important processes and stages in landscape design and planning over the last forty years and should not be considered as an exhaustive lexical work or an academic treatise.

The authors are (were) practising landscape architects, so perhaps this is why it is permissible to use a vivid description in places instead of trying to be professionally precise with dry factual statements.

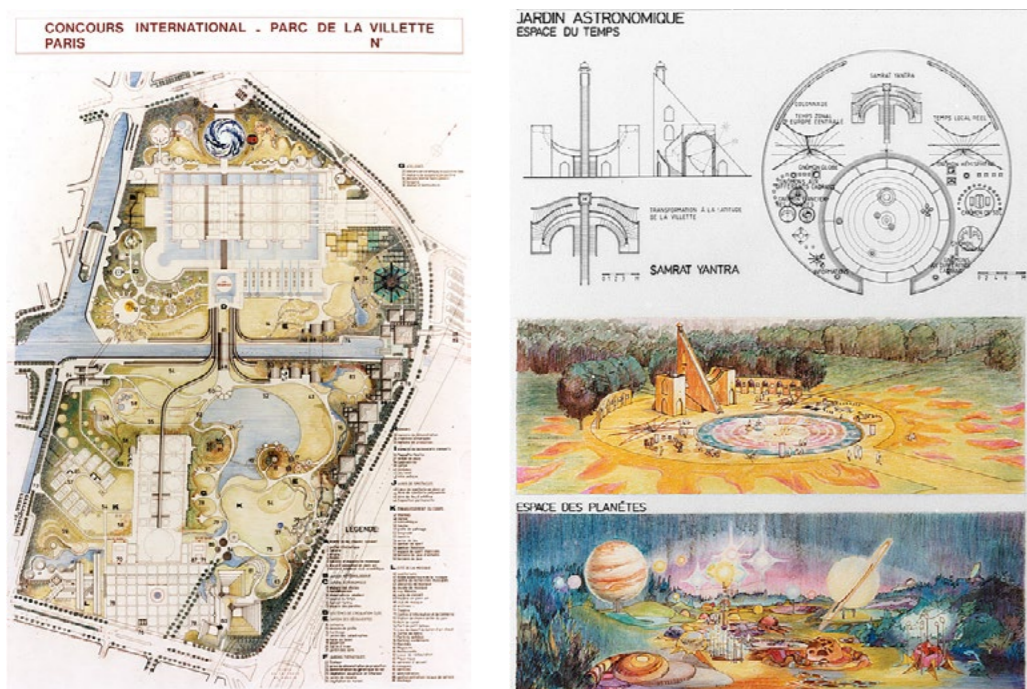
LANDSCAPES DESIGN (GARDENS, PARKS, URBAN OPEN SPACES)

*The decades before 1984, the foundations
of landscape design and planning*

The establishment of landscape design and planning (landscape architecture in today's terminology) at university level was the work of the Kossuth Prize-winning professor Imre Ormos. He based the university-level education primarily with teaching the theoretical and practical aspects of garden design, its history and instances from the "golden ages" of the 20th century.

Mentored by Ormos, Mihály Mócsényi, Professor Emeritus (Kossuth, Hild, Széchenyi and Sir Geoffrey Jellicoe Prize-winner), landscape architect, is the founder of landscape planning education in Hungary. Mócsényi's teaching activities also focused on the courses on landscape protection, landscape planning, regional development and town and country planning. During his work, he integrated all the main specialisations of landscape architecture into the training programme and, in addition

1.a-b kép/Fig. 1a-b: Párizs, La Villette tervpályázat tervlapjai, vezető tervező: Jámbor Imre, munkatársak: Balogh Balázs (BME), Demjén István, Hofer Miklós (BME), Perjés András, Szügyi Edit, 1983. / *La Villette design competition, Paris. Lead designer: Imre Jámbor, fellow designers: Balázs Balogh (BME), István Demjén, Miklós Hofer (BME), András Perjés, Edit Szügyi, 1983.*

jött létre a hosszú ideig virágzó interdiszciplináris jellegű oktatás.

Ez a sokirányú látásmód alapozta meg a ma sikeresen alkotó tájépítész tervezőirodák tevékenységét.

Az állami tervezőirodákban az építészeti feladatok mellett a kertépítészeti staffázs jellegű „kisérő zeneként” volt elfogadott még a 70-es évek végén is.

A nagy közparkok, temetők tervezési munkái általában senior kertépítész feladatát képezte, az egyes részleteket fiatal kollégák szakmai felügyelet mellett végezték.

A településtervezés karakteresen változtatta meg ezt a felfogást.

A vezető építésztervező mellett a tájépítész jelentősége megnőtt, a zöldfelületek rendszerszemléletű tervezésén kívül a természetvédelem, tájvédelem és a környezetvédelem minden ágának érvényre juttatásáért már a tájépítész tervező felelt.

Az egyetemi oktatók ekkor a kutatási, tanszéki tervezési feladatok mellett elsősorban pályázati munkákat készítettek. A társadalmi környezet nem tette lehetővé ekkor az érdemi magántervezést, úgy mint 1945 előtt.

A nyolcvanas évek elején a hazai tájépítészeti, de legfőképp a szabadtér tervezésre jelentős hatást gyakorolt a

közel 100 ha nagyságú párizsi egykori vásártelep és vágóhidak területére kiírt „La Villette” tervpályázaton a Táj- és Kertépítészeti Tanszék pályázati terve. A több mint 500 tervből a Táj- és Kertépítészeti Tanszék generáltervezésében készült pályamunka bekerült a 12 legjobb alkotás közé [1].

Ez a pályázati terv jól példázta a Mőcsényi-féle oktatási szisztéma sokirányú szakmai érdeklődéssel és más tudományágak iránti érzékenységgel jellemezhető összetettségét [1. kép].

Az 1984 előtti időszak egyik kiemelkedő szakmai feladata a néhány évtized alatt elsősorban a városainkban országszerte megépített nagy mennyiségű lakás környezetének megtervezése és megépítése volt.

E feladat sikeres megoldása és tájépítészeti szakmai előírása, egyben záloga a „3*7 m²” zöldfelületi elv megvalósítása volt. A hatvanas-hetvenes években jelentős méretű és színvonalas közparkok létesültek vagy újultak meg az akkori gazdasági fellendülésnek köszönhetően.

Ebben kétségtelenül szerepet játszott az is, hogy a zöldfelületek létesítése a méretükhöz képest a legolcsóbb beruházások közé tartoztak.

to the classical horticultural studies, the training programme included technical, architectural and structural engineering subjects, thus creating an interdisciplinary education that flourished for a long time.

This complex vision laid the foundations for the practices in landscape architecture, which are successful today.

In addition to architectural tasks, landscape design was still accepted as a staffage-like ‘side-job’ in state planning offices even in the end of the 1970s. The design work for large public parks and cemeteries was generally the responsibility of senior landscape architects, with some details prepared by junior colleagues with their supervision.

Town and country planning has characteristically changed this perception.

In addition to the senior architect, the landscape architect became more important, and in addition to the systematic design of green spaces, the landscape architect was now responsible for all aspects of nature conservation, landscape protection and environmental protection.

In addition to research and planning tasks taken by the departments, academic lecturers were mainly involved in preparing design tender applications. The social environment did not allow for private planning in the same way as before 1945.

In the beginning of the 1980s, the tender application by the Department of Landscape and Garden Design in the ‘La Villette’ competition for the former Parisian market and slaughterhouse site, which covered almost 100 ha, had a major impact on landscape architecture, especially landscape design in Hungary. Out of more than 500 design entries, the design prepared at the Department of Landscape Planning and Garden Design was one of the 12 best [1].

This competition design exemplifies the complexity of Mőcsényi’s teaching system, which is characterised by a multidisciplinary approach and sensitivity to other disciplines [Figure 1].

One of the outstanding professional tasks of the pre-1984 period was the design and construction of the environment for the large amount of housing built in our cities throughout the country over the course of a few decades.

A successful solution to this task, a professional landscape planning standard, as well as a guarantee for the success, was the implementation of the “3x7m²” green space principle. In the 1960s and 1970s, public parks of considerable size and quality were created or renovated as a result of the economic boom of the time. The fact that the creation of green spaces was one of the cheapest investments for their size undoubtedly played a role in this.

Until the change of the political regime, Hungary was one of the countries of the communist countries with a

high level of landscape design and construction. This was mainly due to the quality of university education and the supportive atmosphere within the ministry concerned (activity of László Dalányi, head of department).

During this period, landscape design and planning, like all other engineering planning work, was typically carried out in large state-owned planning offices in the capital and the counties, where almost everywhere there was a team or department of landscape architects. The large offices of the period, which had significant professional achievements, produced landscape designs and plans that still have an impact today (Lakóterv, Iparterv, BUVÁTI, VÁTI, Főkert, Keletterv, Nordterv, Csomiterv).

The results of this period are still visible today, with the outstanding populations of trees at the 40-50-year-old housing estates (e.g. Kelenföld).

The eighties until the change of regime (1984-1990)

The last decade of socialism was characterised by economic problems and a slow political ferment that permeated society as a whole. The increasingly difficult financial situation nationwide and the burden of loans did not allow for major investments in green spaces and public parks.

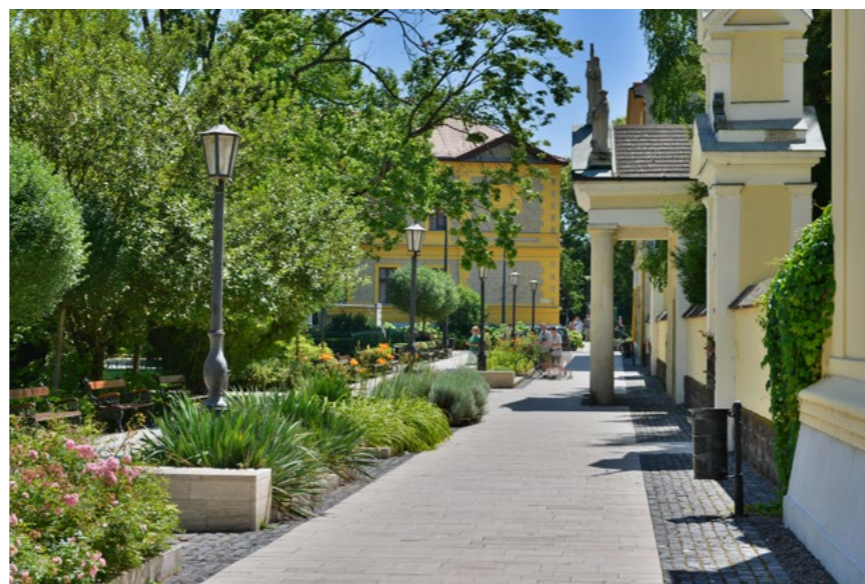
Within a few years, the “big” public planning offices had been dismantled and transformed into smaller landscape architecture teams, studios, practices, that is contractors now operating in the private sector. During the transition period, at the beginning, the typical economic organisation was the “vgmk” (enterprise economic work team).

This short period was followed by the creation of the dominant landscape practices of later decades (Land-A Ltd., Vár-Kert Ltd., Pagony Ltd.) and the renewed Főkert Tervezési Stúdió. These design studios played an outstanding role in the professional education and shaping of the attitudes of the young landscape architects who had graduated in the period. Land-A Ltd. and its general manager Anikó Andor, who has still an inevitable role in shaping professional attitude, and her colleagues played a significant role in this work, along with Pagony Ltd., an intellectual basis of landscape architecture.

Experienced, important landscape architects also took part in this special post-graduate training (Borbála M. Baló, Katalin Hlatky, Ildikó Kecskésné Szabó, Attila Klimes, Zoltán Nemes).

The cooperation between experienced designers and young landscape architects was beneficial for all parties. This process has greatly contributed to the career start and professional development of the designers of the currently leading landscape practices.

In the countryside, after the break-up of the large state-owned planning offices, landscape architects continued

◀◀2. kép/Fig. 2: Gyula, Kossuth tér, tervezők: Andaházy László, Turcsányi Katalin, Botka Szilvia (Panda Pont Kft.), átadás: 2006. / Kossuth Square, Gyula, designed by László Andaházy, Katalin Turcsányi, Szilvia Botka (Panda Pont Ltd.), handed over in 2006,

FOTÓ/PHOTO: GLÁZER ATTILA

◀◀3. kép/Fig. 3: Jászberény, Szentháromság tér, tervezők: Szloszjár György, Vastagh Gabi, Remeckzi Rita, (Garten Studio Kft.), átadás: 2012. / Szentháromság Square, Jászberény, designed by György Szloszjár, Gabi Vastagh, Rita Remeckzi, (Garten Studio Ltd.), handover: 2012

4. kép/Fig. 4: Sopron, a Várkerület revitalizációja, tervezők: Geum Műterem Kft., Hetedik műterem Kft., átadás: 2015 és 2021. / The revitalisation of the Castle District, Sopron, designed by Geum Műterem Ltd. and Hetedik műterem Ltd., handover: 2015 and 2021

FOTÓ/PHOTO: DANYI BALÁZS

A rendszerváltásig a szocialista blokk országai közül Magyarországon jó minőségű tájépítészeti tervezés és építés folyt. Ez legfőképp a minőségi egyetemi képzésnek és az akkori szakminisztériumon belüli támogató légkörnek volt köszönhető (ÉVM, Dalányi László főosztályvezető, szakvezető tevékenysége).

Ebben az időszakban a tájépítészeti tervezés – mint minden más mérnöki tervezési munka – jellemzően nagylétszámú állami, és több fővárosi ill. megyei tervezőirodáknál zajlott, ahol csaknem mindenhol működött kertépítészeti csoport, vagy osztály. Az időszak jelentős szakmai teljesítményeit felmutató nagy irodáiban máig ható tájépítészeti tervek készültek (Lakóterv, Iparterv, BUVÁTI, VÁTI, Főkert, Keletterv, Északterv, Csomiterv).

E korszak eredményei máig hatnak, máig kiemelkednek pl. a 40-50 éves lakótelepeink faállományára (pl. Kelenföldi lakótelep).

A nyolcvanas évek a rendszerváltásig (1984-1990)

A szocializmus utolsó évtizedét az egész társadalmat átható gazdasági problémák és a lassú politikai erjedés jellemezte. Az országosan egyre nehezebbé váló pénzügyi

helyzet és a hitelfelvételek szorítása nem tette lehetővé, hogy jelentősebb zöldfelületi beruházások, közparkok valósuljanak meg.

A „nagy” állami tervezőirodák néhány év alatt felszámolódtak és kisebb – már a magánszféra keretei között működő – tájépítészeti csoportokká, stúdiókká, irodákká, azaz vállalkozókká alakultak át. Az átmenet idején a jellemző gazdasági szervezeti forma kezdetben a „vgmk”, a vállalati gazdasági munkaközösség volt.

Ezt a rövid időszakot követően jöttek létre a későbbi évtizedek meghatározó tájépítész irodái (Land-A Kft., Vár-Kert Kft., Pagony Kft.), illetve folytatta munkáját a megújuló Főkert Tervezési Stúdió. Ezek a tervezőirodák kiemelkedő szerepet játszottak az időközben diplomázott fiatal tájépítészek szakmai nevelésében, szemléletformálásában. Ebben a munkában kiemelkedett a Land-A Kft. és a cégvezető Andor Anikó, – aki máig megkerülhetetlen szakmai véleményformáló – és munkatársai, továbbá a Pagony Kft, mint tájépítész szellemi műhely.

Tapasztalt, jelentős tájépítész alkotók vették még ki részüket ebben a sajátos posztgraduális képzésben (M. Baló Borbála, Hlatky Katalin, Kecskésné Szabó Ildikó, Klimes Attila, Nemes Zoltán).

to work mainly as private designers or in studios of a few people (Mária Boldog, Sára Dobos, Zoltán Fekete).

The transitional period of the nineties (1990-2000)

Following the fall of the four-decade socialist dictatorship, the first free parliamentary elections were held on 25 March 1990. The series of changes that took place permeated the whole of society.

The economic low point came around 1994, with an almost total lack of investment by the state and local governments. This had a profound effect on landscape architecture. As a result, landscape design was typically limited to small-scale projects.

The ‘stagnation’ meant that the proportion of young landscape architects who left the profession was high among those graduated in the first half of the 1990s, but the end of the decade brought a recovery.

Various economic development programmes and funding opportunities (e.g. the Széchenyi Plan) ensured that larger-scale landscape designs could be produced from the late 1990s onwards, which brought a new milestone, a boom of the profession. By the end of the 1990s landscape

architecture had gained both professional and national recognition.

The projects that had been prepared earlier were mainly realised from the early 2000s (e.g. Westend roof gardens, Land-A Ltd., 2000, Erzsébet Square, S-73 Ltd., 2002).

Noteworthy is the creation of the Ganz Park that is the Millenár Park, which was also socially acclaimed and which represented a new voice and approach in landscape design, as well as sensitive solutions (Új Irány Kft., 2000-2002).

The last two decades (2000-2024)

Hungary has been an EU Member State since 1 May 2004. This status has enabled the country to receive various Community funds, and start urban renewal projects, environmental projects, etc. In the first seven-year EU budget period, priority was given to the regeneration of the main squares of settlements.

Many people refer to this period as the “flagstone and fountain era”.

In a significant number of rural towns, public space renewal and urban regeneration has been carried out, in

A tapasztalt tervezők és a fiatal tájépítészek együttműködése a felek számára kedvező volt. Ez a folyamat nagyban segítette a jelenleg piacvezető tájépítész irodák tervezőinek pályakezdését, szakmai fejlődését.

Vidéken a nagy állami tervezőirodák felbomlása után a tájépítészek elsősorban magántervezőként, vagy néhány fős irodákba tömörülve dolgoztak tovább (Boldog Mária, Dobos Sára, Fekete Zoltán).

A kilencvenes évek átmeneti időszaka (1990–2000)

A négy évtizedes szocialista diktatúra bukását követően az 1990. március 25-én volt a rendszerváltás utáni első szabad országgyűlési választás. A bekövetkezett változások sora az egész társadalmat áthatották.

A gazdasági mélypont 1994 körül következett be, ami az állami és az önkormányzati beruházások szinte teljes elmaradásával járt. Ez alapjaiban hatott a tájépítészeti tervezésre is. Emiatt jellemzően kisebb formátumú projektek tájépítészeti tervezésére volt csak mód.

A „pangás” miatt a kilencvenes évek első felében diplomázott fiatal tájépítészek között arányaiban sok volt a pályaelhagyó, de az évtized vége fellendülést hozott.

A különféle gazdaságfejlesztést szolgáló programok és finanszírozási lehetőségek (pl. Széchenyi terv) biztosították, hogy a kilencvenes évek végétől már jelentősebb tájépítészeti tervek készülhessenek, ami új mérföldkövet, szakmai pezsgést eredményezett. A kilencvenes évek végére szakmai és országos ismertségét tekintve egyaránt megerősödött a tájépítészeti tervezés.

A korábban előkészített projektek döntően a kétezres évek elejétől valósultak meg (pl. Westend tetőkertjei, Land-A Kft., 2000, Erzsébet tér, S-73 Kft., 2002).

Kiemelendő a „Ganz Park” vagyis a Millenáris park társadalmi elismeréssel is járó létrehozása, ami a tájépítészeti tervezésben új hangot és szemléletet, valamint érzékeny megoldásokat jelentett (Új Irány Kft., 2000–2002).

Az utolsó két évtized (2000–2024)

Magyarország 2004. május 1-től EU tagállam. Ez a státusz lehetővé tette a különféle közösségi támogatások elnyerését, így városmegújítási, környezetvédelmi stb. projektek indultak. Az EU első hétéves költségvetési időszakában kiemelt támogatást kapott a települések főtereinek megújítása.

◀◀5. kép/Fig. 5: Budapest, Móricz Zsigmond körtér, tervező: Korzó Kft., átadás: 2008. / Móricz Zsigmond Square, Budapest, designed by Korzó Ltd., handover: 2008

◀◀6. kép/Fig. 6: Pécs, Széchenyi tér, Európa Kulturális Fővárosa ötletpályázat, tervpályázat, tájépítész generáltervezés, tervező: S73 Kft., átadás: 2010. / Széchenyi Square, Pécs. Culture Capital of Europe design competition, design lead by landscape architect, designer: S73 Ltd., handover: 2010

7. kép/Fig. 7: Székesfehérvár, a Sóstó TT rehabilitációja, tervezők: Herczegné Ghyczy Zsuzsanna, Vojtek Tímea (KörTeKert Stúdió Kft.), átadás: 2018–2018 / Rehabilitation of the Sóstó Nature Reserve, Székesfehérvár, designers: Zsuzsanna Herczegné Ghyczy, Tímea Vojtek (KörTeKert Stúdió Ltd.), handover: 2018

FOTÓ/PHOTO: FARKAS ISTVÁN

many cases combined with significant changes in transport infrastructure, reduction of traffic nuisances in the urban core, creation of pedestrian squares and zones (e.g. Gyula, Panda Pont, 2000–2006 [Figure 2]; Nyíregyháza, TÉR-TEAM Ltd, 2004–2008; Pécs, Széchenyi tér S73, 2010; Jászberény Szentháromság tér, Garten Ltd., 2009–2012 [Figure 3]; Békéscsaba city centre, Garten Ltd. 2012–2013; Sopron, Várkerület, Geum Műterem Ltd., 2010–2015 [Figure 4]).

Landscape design studios that are still dominant today were established or evolved during this period (e.g. Lépték Ltd., S73 Ltd., Újirány Ltd., S-Tér Ltd., Korzó Ltd., Panda Pont Ltd., Garten Ltd.), and, lead by experienced senior landscape architects, the practices mentioned above continued to operate.

With EU support, major infrastructure projects have been carried out that required complex landscape and environmental design (e.g. Buda Intertwine Tramway, Korzó Ltd., 2014–2015; public spaces related to Metro 4, Korzó Ltd. and S73 Ltd., 2000–2008 [Figure 5]).

There were also a number of large-scale landscape projects realised during the preparation programme for the forthcoming Culture Capital of Europe (Pécs, S73 Ltd.,

2010 [Figure 6]; and later Veszprém, Lépték Terv Ltd., 2023).

The renewal of Kossuth Square, based on a design competition, was a major success (S73, 2011–2014).

The large-scale environmental design related to the construction of motorways and expressways have also required significant design capacities.

Since the 2010s, the “green” line has been strengthened in the profession, with an increasing emphasis on “green infrastructure” projects and ecological design approaches. The “young” design studios (e.g. Urban-Concept Ltd., Geum Ltd., Objekt Ltd., Open Space Ltd., Open Air Design Ltd.), which were established or gaining ground at that time, played an increasingly important role.

In the past decade, projects such as the Sóstó Park in Székesfehérvár (KörTeKert Studio Ltd. [Figure 7]), the renewal of Hódtó in Hódmezővásárhely (Pigment Studio Ltd., OpenSpace Ltd.), the Vizafogó ecopark (Objekt Ltd. [Figure 8]) or the Pütkösdfürdő Park in 2022 (Főkert Tervezési Stúdió, Adrienn Szalkai) were created.

The successful reconstruction of some of the capital’s major parks should be highlighted. After long decades of

8. kép/Fig. 8: Budapest, Vizafogó park, vezető tervezők: Pécsi Máté, Hómann János (OBJEKT Tájépítész Kft.), átadás: 2021. / *Vizafogó Park, Budapest, lead designers: Máté Pécsi, János Hómann (OBJEKT Tájépítész Ltd.), handover: 2021*

9. kép/Fig. 9: Budapest, Széllkapu, vezető tervező: Balogh Andrea, tervezők: Balogh Andrea, Majoros Csaba, munkatársak: Bulath Janka, Eszenyi Zsófia, Mandel Mónika, Terpó Veronika, Szende András, (4D Tájépítész Iroda Kft.), átadás: 2020. / *Széllkapu, Budapest, lead designer: Andrea Balogh, designers: Andrea Balogh, Csaba Majoros, fellow designers: Janka Bulath, Zsófia Eszenyi, Mónika Mandel, Veronika Terpó, András Szende, (4D Tájépítész Iroda Ltd.), handover: 2020*

Sokan „térkö- és szökőkút” elnevezéssel illetik ezt a korszakot.

A vidéki városok jelentős részében valósult meg közter megújítás, városrehabilitáció, több esetben összekötve jelentős közlekedési infrastrukturális változtatásokkal, a városmagot terhelő közlekedési ártalmak csökkentésével, a gyalogos terek, zónák létrehozásával (pl. Gyula, Panda Pont, 2000-2006 [2. kép], Nyíregyháza, TÉR-TEAM Kft., 2004-2008, Pécs, Széchenyi tér S73 2010, Jászberény Szentháromság tér, Garten Kft., 2009-2012 [3. kép], Békéscsaba városközpont, Garten Kft. 2012-2013, Sopron, Várkerület, Geum Múterem Kft., 2010-2015 [4. kép]).

Ebben az időszakban jöttek létre ill. teljesedtek ki a mai napig meghatározó tájépítész tervezőirodák (pl. S73 Kft., Garten Kft., 4D Kft., Lépték Terv Kft., Újirány Kft., S-Tér Kft., Korzó Kft., Panda Pont Kft.) ill. tovább működtek a korábban már említett említett tapasztalt vezető tervezők által irányított tájépítész irodák.

EU támogatással jelentős infrastrukturális beruházásokra került sor, melyeknél összetett tájépítészeti tervezésre, környezettervezésre volt szükség (pl. Budai fonódó villamos, Korzó Kft., 2014-2015, 4-es metróhoz kapcsolódó közterek, Korzó Kft. és S73 Kft., 2000-2008 [5. kép]).

Ugyancsak számos nagyszabású tájépítészeti beruházás született az EU soros kulturális fővárosa felkészítési program során (Pécs, S73 Kft., 2010, [6. kép], majd később Veszprém, Lépték Terv Kft., 2023).

Kiemelkedően sikeres volt a Kossuth tér megújítása, amit tervpályázat előzött meg (S73 Kft, 2011-2014).

A tájrendezési tervi léptékekkel mérhető autópálya és gyorsforgalmi utak építéséhez kapcsolódó tájépítészeti feladatok is jelentős tervezői kapacitásokat kötöttek le.

A 2010-es évektől felerősödött a „zöld” vonal a tájépítészetben belül, egyre nagyobb hangsúlyt kaptak zöld infrastruktúra-jellegű projektek és az ökológus tervezői megközelítés. Az ekkoriban alakuló ill. megerősödő „fiatal” tervezőirodák szerepe megnőtt (pl. UrbanConcept Kft., Geum Kft., Objekt Kft., Open Space Kft., Open Air Design Kft.).

Olyan projektek születtek az utolsó évtizedben, mint pl. a székesfehérvári Sóstó parkja (KörTeKert Stúdió Kft. [7. kép]), a hódmezővásárhelyi Hódtó megújítása (Pigment Stúdió Kft., OpenSpace Kft.), az Vizafogó ökopark (Objekt Kft. [8. kép]), vagy a Pütkösdfürdői park 2022-ben (Főkert Tervezési Stúdió, Szalkai Adrienn).

Ki kell emelni egyes fővárosi nagyparkok sikeres rekonstrukcióit. Hosszú évtizedek „hallgatása” után

“silence”, Margaret Island was partially renewed (Főkert Tervezési Stúdió, 2013-2018).

Urban reconstruction has become increasingly complex, so landscape design tasks have partly shifted towards general planning. The firms at the forefront of this have successfully harmonised architectural and transport challenges with landscape tasks (Széllkapu Park, designer: 4D Ltd., 2020 [Figure 9]).

Following a successful design competition, and several years of planning and debate, the complex landscape reconstruction of the City Park (Garten Stúdió Ltd.) received general acclaim and was elevated to the level of a major national project [Figure 10].

Some outstanding works were created for smaller areas (Gül Baba Tomb, Land’A Ltd., 2018) [Figure 11].

“Sports Capital” projects were implemented (Csepel, Tabán, Egyetemisták Park, Függetlenségi Park, Főkert Tervezési Stúdió, 2020-2021).

A significant achievement is the renewal of Széll Kálmán Square and Blaha Lujza Square [Figure 11] (both by Lépték Terv Ltd.).

In the 2020s, professional specialisation within the interdisciplinary field of landscape design has become

increasingly pronounced. This is due to, among other things, ecological changes (e.g. climate change), the emergence of various new societal demands (e.g. the need for community participation in the planning process), and the ongoing scientific advances in co-disciplines and the emergence of growing professional competences (e.g. tree survey methods).

Recognising these changes has led some landscape architects to deepen their knowledge in different professional sub-disciplines in order to keep up with developments.

This adaptation of designers is also a prerequisite for economic success.

While maintaining the global capabilities of landscape design, some firms have developed their specialised skills (e.g. community design: Új Irány Ltd, technical inspection: Korzó Ltd, ecological – nature conservation approach: OpenSpace Ltd, water engineering – landscape design interface and heritage garden design: TÉR-TEAM Ltd, ecological design experiments: Főkert Tervezési Stúdió Ltd).

After the promising results of the design competitions, unfortunately the reconstruction of Városmajor and Népliget seems to be fading away, and the plans for

10. kép/Fig. 10: Budapest, Városliget, nagy játszótér, tervezők: Szloszjár György, Vastagh Gabi, Szentesné Dandé Eszter, Stéhli Zoltán, Csáki Edina, Mándoki Petra, Mányoki Bence, Szűz Attila, Tarr Kata, (Garten Studio Kft.), átadás: 2019. / *Large Playground, City Park, Budapest, designers: György Szloszjár, Gabi Vastagh, Eszter Szentesné Dandé, Zoltán Stéhli, Edina Csáki, Petra Mándoki, Bence Mányoki, Attila Szűz, Kata Tarr (Garten Studio Ltd.), handover: 2019*

11. kép/Fig. 11: Budapest, Gül baba türbe, tervező: Andor Anikó, (Land'A Stúdió Kft.), átadás: 2018. / *Gül Baba Tomb, Budapest, designed by Anikó Andor (Land'A Stúdió Ltd.), handover: 2018*

▶▶ 12. kép/Fig. 12: Budapest, Blaha Lujza tér, vezető tervező: Szakács Barnabás, (Lépték Terv Kft.), átadás: 2020. / *Blaha Lujza Square, Budapest, lead designer: Barnabás Szakács (Lépték Terv Ltd.), handover: 2020*

részben megújult a Margitsziget (Főkert Tervezési Stúdió, 2013-2018).

A városi rekonstrukciók egyre összetettebbé váltak, így a tájépítészeti tervezési feladatok részben elmozdultak a generáltervezés irányába. Az ebben a munkában élenjáró irodák sikeresen hangolták össze az építészeti és közlekedési, közmű alakítási kihívásokat a tájépítészeti feladatokkal (pl. Széllkapu park, tervező 4D Kft., 2020 [9. kép]).

Sikeres tervpályázatot követően, majd vitákat sem nélkülöző több éves tervezési folyamat után általános elismerést aratott és országos nagyprojekt szintre emelkedett a Városliget összetett tájépítészeti rekonstrukciója (Garten Stúdió Kft.) [10. kép].

Született néhány figyelemreméltó alkotás is, amelyek kisebb területre készültek (Gül Baba, Land'A Kft., 2018) [11. kép].

„Sportfőváros” projektek valósultak meg (Csepel, Tabán, Egyetemisták parkja, Függetlenségi park, Főkert Tervezési Stúdió, 2020-2021).

Jelentős eredmény a Széll Kálmán tér és a Blaha Lujza tér [12. kép] megújítása (mindkettő tervezője a Lépték Terv Kft.).

A 2020-as években egyre hangsúlyosabbá vált a tájépítészeti tervezés – korábban is interdiszciplináris jellegű – körén belül jelentkező szakmai specializáció. Ennek oka többek között, hogy ökológiai változások tapasztalhatók (pl. klímaváltozás), különféle új társadalmi igények jelentek meg (pl. közösségi részvétel igénye a tervezési folyamatban) és a társszakterületek tudományos fejlődése is töretlen és kiteljesedő szakmai kompetenciák létrejötté is tapasztalható (pl. favizsgálati módszerek).

Ezek felismerése arra készítette a tájépítész tervezők egy részét, hogy a folyamatokkal lépést tartva tudásukat különféle szakmai részterületek felé mélyítsék el.

Ez a tervezői alkalmazkodás egyúttal a sikeres gazdasági működés záloga is.

A tájépítészeti tervezés globális képességeit megtartva fejlesztették speciális tudásukat egyes irodák (pl. közösségi tervezés: Új Irány Kft., műszaki ellenőrzés: Korzó Kft., ökológiai-termesztudományi irány: OpenSpace Kft., vízügyi-tájépítészet határterületei és műemléki tervezés: TÉR-TEAM Kft., ökológiai tervezési kísérletek: Főkert Tervezési Stúdió Kft.).

Az utóbbi évek kecsegtető tervpályázati eredményeit követően sajnos elhalni látszik a Városmajor és a Népliget

the new Csepel Public Park (analysis and concept plan: S73 Ltd., 2023) will probably also not be needed for a long time.

Just as after 2008, the current economic downturn, stagnation is a serious setback for the landscape architecture profession. A number of well-prepared major projects have been cancelled, many of them with a significant landscape component.

An integral part of Hungarian landscape architecture is also the growing landscape architecture of the cross-border (Hungarian-inhabited) areas, which has emerged mainly in the cities of Transylvania, partly building on the Hungarian-language landscape architecture training of Sapientia University in Marosvásárhely (Târgu Mures, RO), launched with the support of lecturers in landscape architecture from Hungary.

THE CLIENTS, THE DESIGNERS AND THE DESIGN STYLES

The clients

The design of residential and weekend gardens for private clients is often looked down upon. However, it is clear that this category offers a positive opportunity for

budding designers. The magazine 'Szép Kertek' (Beautiful Gardens) has been running the Garden of the Year competition for decades and almost every year some outstanding entries are produced. Unfortunately, there is a significant number of unlicensed designers in this category.

Landscape designs for property developers are predominantly for residential and office parks and condominiums. The architect's general design activity is typical of these projects. In the last decade, there has been a trend towards the use of qualified landscape architects to carry out the general design of all disciplines outside the building, including linear infrastructure and unique outdoor structures (e.g. Marina project, Garten Ltd., 2022-). The importance of landscape design in this context has increased.

The quality and attractiveness of the external environment of new housing and offices have become a focus of public attention, both from a functional and visual point of view, but also from a human ecological point of view. Landscape design and the quality of the "green" environment have become important factors in the competition of newly build properties, determining saleability and purchase price. Therefore, the demand for sophisticated

rekonstrukciója. Valószínűleg az új Csepeli Közpark nagyvonalú és összetettségekben is példaadó terveire sem lesz jó ideig szükség (vizsgálat és koncepcióterv, S73 Kft., 2023.).

Ahogy 2008 után, úgy jelenleg is komoly visszaesést jelent a tájépítés szakmának az aktuális gazdasági visszaesés, toporgás. Számos jól előkészített nagyprojektet törölték, köztük többet jelentős tájépítészeti vonatkozással.

A magyar tájépítészet szerves része a határon túli (magyarlakta) területek egyre erősödő tájépítészete is, amely elsősorban Erdély városaiban jelentkezett, részben a magyarországi tájépítés oktatók segítségével elindított, Marosvásárhelyen működő Sapientia egyetem magyar nyelvű tájépítés képzésére építve.

A TÁJÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK MEGRENDELŐI, TERVEZŐK ÉS TERVI STÍLUSOK

A megrendelők

A magán megrendelők számára készített lakó- és üdülőkertek tervezése gyakran lenézett műfaj. Ugyanakkor jól látható, hogy ez a kategória kedvező lehetőséget nyújt a pályakezdők tervezők számára. A „Szép Kertek” folyóirat évtizedek óta megrendezi az „Év Kertje” pályázatot és csaknem minden évben létrejön néhány jelentős alkotás. Sajnos ebben a kategóriában számottevő a jogosulatlan tervezés.

Az ingatlanfejlesztők számára készült tájépítészeti tervek döntően lakó- és irodaparkokhoz, társasházakhoz kapcsolódnak. Ezeknél a feladatoknál jellemző az építész generáltervezői tevékenysége. Az utóbbi évtizedben tapasztalható, hogy felkészült tájépítés tervezőiroda látja el az épületen kívüli összes szakág generáltervezői feladatát, beleértve a vonalas infrastruktúrákat és az egyedi szabadtéri építményeket is (pl. Marina projekt, Garten Kft., 2022.). Az idetartozó tájépítészeti tervezés jelentősége felértékelődött.

Az új lakás és iroda külső környezetének minősége, vonzereje funkcionális és képi okból, de humánökológiai szempontból egyaránt a közfigyelem középpontjába kerültek. A tájépítészeti kialakítás, a „zöld” környezet minősége fontos tényezővé vált az újépítésű ingatlanok piaci versenyében, meghatározva az eladhatóságot és vételárat. Ezért az igényes anyagok és megoldások, a tetőkertek, a zöldhomlokzatok, a különleges tájépítészeti megoldások iránti igény nagy szakmai kihívásokat és előrelépést hozott a tervezésben.

Az Önkormányzatok a rendszerváltás utáni első két évtizedben jelentős megrendelővé váltak. A köztérek, köztérek, az önkormányzati intézmények kertjei, az egyéb közösségi zöldfelületek, az infrastruktúrafejlesztéshez kapcsolódó beruházások tájépítészeti tervezése szinte áthatotta az egész országot.

A tájépítés generáltervezői pozíciója ezeknél a feladatoknál jelentkezett leginkább.

Települési mérettől függetlenül valósultak meg köztérrekonstrukciók tájépítés generáltervező vezetésével szerte az országban és a fővárosban is (pl. Rakpark projekt, Korzó Kft., 2015-től).

A választási ciklusok időbeli hullámmozgása és a különféle pénzügyi támogatási források megléte, hiánya vagy elakadása a napjainkig meghatározzák az önkormányzati projekteket, így a tájépítészeti tervezés fellendülő, vagy éppen pangó időszakait.

Az önkormányzati beruházásokat általában sikeres tervpályázat előzte meg, ami a tájépítészek számára a legkedvezőbb kiválasztási forma, egyúttal a „demokratikus” módszer.

Az állami, kormányzati beruházások általában nagyléptékű, nemritkán presztízs projekteket jelentenek. Az ilyen feladatok teljesítése jellemzően csak egy szűk kiválasztott kört érint, ezért mint szakmai „merítés” a tájépítés tervezők egészét tekintve érintőleges hatású.

Az utóbbi években gyakorlattá vált a „design and build” eljárás, ami a tervező kiválasztásánál elsősorban a kapcsolati potenciál és a legalacsonyabb ár szempontjait ötvözi. Az érdemi tájépítészeti tervezéssel járó állami, kormányzati beruházások megjelenése időben hullámmozó, bizonytalan.

Tervpályázati eljárásra sajnos ritkán kerül sor, pedig a pályázaton győztes „legjobb” tájépítés tervező kiválasztása és megbízása elismeréshez vezető megvalósítást ígér (pl. Kossuth tér, S73 Kft., 2010-2015, Városliget, Garten Kft., 2016-2024.).

A tervezők

A szakmagyakorló tájépítés tervezőket a MÉK Táj- és Kertépítészeti Tagozat (a 2023. évi C. törvény alapján Tájépítészeti és Főtájépítészeti Tagozat) tartja nyilván.

A felsőfokú alapoktatásban diplomázó tájépítészek száma az elmúlt negyven évben meghatszorosodott (1983-ban mindössze 15 fő). Ugyanakkor az aktív tagozati létszám gyakorlatilag nem változott (2008-ban 337 fő, 2024-ben 340 fő).

Amellett, hogy a végzetek egy része azonnal pályaelhagyóvá válik, vagy tovább tanul, vagy a kivitelezési vagy más – de nem tervezői – munkakörben helyezkedik el, rámutathat a jogosulatlan tervezés jelenlétére. Ez a jelenség más tudományágakban diplomázókra is jellemző, egyfajta társadalmi jelenség.

Sajnos az illegális helyzet konzerválását segíti, hogy tájépítészeti létesítmények döntő többsége nem hatósági engedély köteles.

Meg kell említeni a hazai tájépítészek sikeres külföldi szerepvállalásait. Kiemelkednek a Lépték Terv Kft. és a Pagony Kft. erdélyi munkássága (pl. Zabolai Mikes kastélykert helyreállítási terve, Lépték Terv Kft, 2008-2012;

materials and solutions, roof gardens, green facades, special landscape solutions, has brought great professional challenges and advances in design.

Local authorities became a major client in the first two decades after the change of regime. Landscape design of public spaces, public gardens, gardens of municipal institutions, other community green spaces, and infrastructure development projects have appeared almost all around the country.

It is in these tasks that the landscape architect’s position as general designer has been most prominent.

Regardless of the size of the municipality, public space reconstruction projects have been carried out under the leadership of a landscape architect general designer all over the country and in the capital (e.g. Rakpark project, Korzó Ltd., from 2015).

The fluctuations of electoral cycles and the existence, absence or stagnation of various sources of financial support have determined municipal projects up to the present day, and thus the boom or bust periods of landscape design.

Municipal investments were usually preceded by a successful design competition, which is the most favourable form of selection for landscape architects and also the “democratic” method.

State and central government investments are usually large-scale, often prestigious projects. The completion of such assignments typically involves only a narrow select group of people, and therefore as an opportunity it is not accessible for landscape architects as a whole.

In recent years, a “design and build” approach has become common practice, combining the selection of a designer primarily on the basis of relationship potential and lowest price. The appearance of public, government investment with substantial landscape design has been erratic and uncertain over time.

Unfortunately, design competitions are rarely held, although the selection and commissioning of the ‘best’ landscape architect promises to lead to recognition (e.g. Kossuth Square, S73 Ltd., 2010-2015; City Park, Garten Ltd., 2016-2024).

The designers

Professional landscape architects are registered with the Section of Landscape Planning and Garden Design at the Chamber of Hungarian Architects (under the Act C. of 2023, the Section of Landscape Architecture and Chief Landscape Architects).

The number of landscape architects graduating in higher education is six times higher now than forty years ago (only 15 in 1983). However, the number of active members of the professional section at the chamber has remained virtually unchanged (337 in 2008, 340 in 2024).

The fact that some of the graduates immediately leave the profession, either to continue different studies or to move into construction or other, but not design, jobs, may point to the presence of unlicensed designers. This phenomenon is also typical of graduates in other disciplines, a kind of social phenomenon.

Unfortunately, the fact that the obligation to obtain a permit from authorities does not apply to most of the landscape projects contributes to the preservation of the illegal situation.

Mention should be made of the successful involvement of domestic landscape architects abroad. The Transylvanian work of Lépték Terv Ltd. and Pagony Ltd. stand out (e.g. the Restoration Plan for the Mikes Manor Garden in Zabola (Zăbala, RO), Lépték Terv Ltd., 2008-2012; the Restoration Plan for the Kálnoky Manor Garden in Miklósvár (Micloșoara, RO), Lépték Terv Ltd., 2017; the Garden of the Székely National Museum, Pagony Ltd., 2023), as well as community-building landscape architecture programmes based on volunteering (see the chapter on volunteering).

Successful and internationally recognised landscape architect researchers and designers have worked abroad for a long time (András Jámbor in Paris, Kristóf Fatsar Luca Csepely Knorr in Manchester).

The evolution of landscape design styles

The neo-Baroque and in places Art Nouveau garden designs of the early 1900s were followed in later decades by a modernist design in the style of the Bauhaus, which fitted in well with the later Social Realist architecture in design.

From the 1960s onwards, the search for functionalism and geometric solutions became dominant in the period of mass housing construction.

In the 1980s, the search for natural forms, curved layouts and spatial composition came to the fore, alongside the fulfilment of expected functions. Design based on the Landscape Garden style came to the fore.

Fortunately, the general search for styles and forms in architecture (e.g. the short-lived postmodernism) of the 1990s eventually did not appear in landscape design.

The search for form in landscape design then remained in the projection of the facade and sectional lines of the related buildings in the layout (site plan), looking for geometric structural relationships between the building and the garden (landscape). These experiments have tended to produce plays with the patterns, pavement formations.

Anthropomorphic, organic design experiments were also occurred as a possible formal route to landscape architecture.

Today there are no period styles.

a Miklósvári Kálnoky kastélykert helyreállítási terve, Lépték Terv Kft. 2017; Székely Nemzeti Múzeum Kertje, Pagony Kft., 2023), továbbá az önkéntességi alapon működő, közösségformáló tájépítészeti programok (lásd Önkéntesség fejezet).

Sikeres és külhonban elismert tájépítész kutatók, tervezők és alkotók dolgoznak hosszú ideje külföldön (pl. Jámbor András Párizsban, Fatsar Kristóf és Csepely Knorr Luca Manchesterben).

A tájépítészeti stílusok alakulása

Az 1900-as évek elejét még meghatározó neobarokk és helyenként szecessziós kerti kialakításokat a későbbi évtizedekben a Bauhaus stílusra rímelő modernista kertművészeti törekvés követte, ami formailag illeszkedett a későbbi szocreál építészethez.

Az 1960-as évektől a tömeges lakásépítés időszakában a funkcionalizmus és a geometrikus megoldások keresése vált uralkodóvá.

Az 1980-as években az elvárt funkciók teljesítése mellett a természeti formák keresése, az ívelt alaprajzi és térképzés került előtérbe. A tájképi stílusban fogant tervek kerültek előtérbe.

Az 1990-es évtizedben tapasztalható általános építészeti stílus és formakeresés (pl. a kérészéletű posztmodern) szerencsére lényegében elkerülte a tájépítészeti tervezést.

A tájépítészeti formakeresés ekkor megmaradt a kapcsolódó épületek homlokzati, tagozati vonalainak alaprajzi (helyszínrajzi) le- és tovább vetítésében, geometriai szerkesztési kapcsolatokat keresve az épület és a kert (táj) között. Ezek a kísérletek inkább formai, burkolati raszter játékokat hoztak.

A tájépítészeti tervezés lehetséges formai útjaként kínálkoztak antropomorf, organikus tervi kísérletek is. Manapság nincsenek korstílusok.

Nincsenek olyan üdvöztető funkcionális és formai jegyek, amik a „jó terv” egyedüli és biztos zálogát jelenthetnék.

Egyéni alkotói stilisztikai stílusjegyek, formai-rajzi hangsúlyok keresése is jellemzi a ma tájépítészt. Az öncélú formakeresés, az alaprajzi grafikai truvájok háttérbe szorultak és egyre fontosabbá váltak az ökológiai alapvetések és a fenntarthatóság kérdései.

A szerzők úgy vélik, hogy az adott hely és környezetnek adottságai, a megrendelői, társadalmi és a funkcionális elvárások együttes kreatív és szakszerű teljesítése, a fenntarthatóságra törekvés mellett a tájépítészeti alkotásnak gondolato(kat) is kell ébreszteniük.

MŰEMLÉKI TERVEZÉS

Az állami irodák dominanciája a nyolcvanas években a műemléki területen is tapasztalható volt.

A műemlékvédelmi intézményrendszerben az akkor még környezetrendezésként, kertépítészetként emlegetett tevékenység ekkorra már kivívta megbecsült helyét.

A hatvanas években Őrsi Károllyal induló, majd mintegy évtizedet követően a két további kollégával gyarapodó [2] szakterület által készített kertervek alapján végzett környezetrendezési beavatkozások rendszerszinten beépültek a műemléki helyreállítások metodikájába. A hazai táj- és településképből meghatározó várak és templomok körül valósultak meg zöldfelületrendezési feladatok.

Az eleinte elsősorban műemlék épületekhez kapcsolódó, és azok értékeinek védelme érdekében felmerülő környezetrendezési feladatok mellett a nyolcvanas években egyre nagyobb figyelem fordult a saját jogon is műemléki értékkel bíró tájépítészeti alkotások felé. A korábban – politikai okokra is visszavezethetően – méltatlan sorsra jutott kastély-, illetve kúriakertek művészeti, kultúrtörténeti jelentősége a szakterületen belül is megtalálta helyét, mi több, meghatározó művészettörténész kutatók figyelmét is felkeltette a terület [3].

A kertművészeti alkotások jelentőségének műemléki területen belüli erősödése nemzetközi szinten is jellemző volt az időszakra, hiszen 1981-ben fogadták el a történeti kertek kartáját, a Firenzei kartát [4]. A hetvenes években még első fecskéknek számító nagycenki barokk parterrekonstrukciót [5], vagy a szigligeti kastélypark [6] helyreállítást követően a nyolcvanas években több jelentős kastélypark helyreállítása indult el.

Ebben az időszakban még nem létezett a manapság kötelezően használatos – angolszász vizsgálati tematikán és tapasztalatokon nyugvó – kerttörténeti tudományos dokumentáció tartalmi követelményrendszere.

A második világháborút követő évtizedek után a sokszorosan hányattatott sorsú, felszabdalt, beépítéssel vagy egyéb méltatlan hasznosítással terhelt (pl. Lovasberény hígrágya elhelyezés a tóban), de minimum a kezelés hiányában teljesen elvadult állapotú parkok értékmérési feladata először a romtalanítás, a méltatlan beépítések, funkciók eltávolítása, illetve a tisztítási, bozótirtási beavatkozások elvégzése volt. Jelentős parkjaink indultak el ekkor ezen az úton, – a nem teljeskörű tervtárban is fellelhető történeti kerteket célzó helyreállítási tervek száma megugrik ebben az időszakban [7] –, és emellett néhány kert esetén már teljeskörű, kerti építmények és a történeti térstruktúra kerthelyreállítását célzó projektek is megvalósultak. Kiemelhető ezek közül az alcsúti Habsburg-kastély parkjának [8], a seregélyesi Zichy-kastély parkjainak [9], vagy az Orczy-kert első ütemű, a parkterület zöldfelületként történő megóvásában meghatározó, Európa Tanács által finanszírozott beruházása [10].

A rendszerváltozást követő évtized átalakulási folyamatai a kilencvenes évek elején a műemlékvédelmi

There are no salutary functional solutions and design features that are the sole and sure guarantee of a ‘good design’.

The search for individual stylistic features, geometric-graphical accents also characterises today’s landscape designer. The search for form for its own sake, the over-tuned graphical play with the layout has been pushed into the background and ecological principles and sustainability issues have become increasingly important.

The authors argue that, in addition to the need to respond creatively and professionally to the specific conditions of a place and its environment, to the creative and functional demands of the client, society and the environment, and to the need to strive for sustainability, landscape design must also be a source of thought(s).

LANDSCAPE DESIGN FOR REGISTERED GARDENS AND GARDENS OF SCHEDULED MONUMENTS

The dominance of state-owned offices in the 1980s was also seen in the historic monument conservation. By then, what was then known as environmental planning, or garden design, had already earned a respected place in the institutional system of historic monument conservation.

Environmental design interventions based on garden designs prepared by the profession represented by Károly Őrsi, starting in the 1960s, and then growing over the next decade or so with the addition of two colleagues [2], were systematically integrated into the methodology of monument restoration. Landscaping tasks were carried out around castles and churches that are important in the landscape and townscape of Hungary.

In the 1980s, in addition to the environmental design tasks initially associated mainly with scheduled buildings and in order to protect their value, increasing attention was paid to designed landscapes, which deserves designation in its own right. The artistic and cultural-historical significance of palace and manor gardens, which had previously been abandoned for political reasons, found a place in the field, moreover the topic attracted the attention of leading art historians [3].

The growing importance of garden art works within the heritage conservation was also a feature of the period at international level, with the adoption of the Florence Charter [4] on Historic Gardens in 1981. Following the reconstruction of the Baroque parterre in Nagycenk [5], which was a pioneering project in the 1970s, or the restoration of the castle park in Szigliget [6], the restoration of several important palace parks was launched in the 1980s.

At that time, there was not yet a system of requirements for the content of scientific documentation on garden history, based on the Anglo-Saxon themes and

experiences, that are nowadays obligatory.

After the decades following the Second World War, the first task of saving the parks, which had suffered many disastrous fates, had been fragmented, encumbered by building or other unworthy uses (such as using the pond in Lovasberény as liquid manure pool), or at the very least had become completely wild due to lack of management, was to first of all to clear them of debris, remove unworthy buildings and features, and carry out clearing and shrub removal interventions. Many of our significant parks started along this path, with the number of restoration plans for historic gardens in the incomplete archives soaring during this period [7], and some gardens have already been the subject of complete projects for restoration of garden structures and the historic spatial composition of the garden. Notable among these are the parks of the Habsburg Castle in Alcsút [8], the Zichy Castle in Seregélyes [9] and the first phase of the Orczy Garden, a major project funded by the Council of Europe [10] to preserve the parkland as green space.

In the early 1990s, the transformation processes of the decade following the change of the political regime also reached the institutional system of monument protection. In 1992, the functions of the National Monument Inspectorate [11], which had previously been a single institution covering several areas, were taken over by three institutions. The landscape and garden design branch was transferred to the State Centre for Monument Restoration, which was responsible for the technical and scientific preparation of specific monument restoration projects. Landscape and garden design was given a separate department, with a national scope, to coordinate the preservation and restoration of our important gardens and to socialise garden conservation [12].

The search for a new way forward in heritage conservation, typical of this period, was also evident in landscape design. While not breaching the principles laid down in international practice and confirmed by charters, the discourse on reconstruction and authenticity continued in the context of garden restoration.

Several approaches have operated in parallel. A special mention should be made of Péter Török’s gardens, which are difficult to categorise, perhaps Neo-Historicist or Manierist in approach.

His works in the gardens of the Rákóczi Castle in Sárospatak and in the Bishop’s Castle in Hajós, as well as his public squares [13], are characterised by a very high technical quality and a rich use of elements of historical motifs and tools, which though in many cases are disconnected and contradict to the historical antecedents of the sites.

Most of the restoration planners, however, did not depart from the path set by international practice. The

intézményrendszert is elérték. 1992-ben a korábban egy intézmény keretein belül működő több területet lefedő Országos Műemléki Felügyelőség (OMF) [11] feladatait három intézmény vette át. A táj- és kertépítészeti szakterület a konkrét műemlékhelyreállítási projektek műszaki és tudományos előkészítéséért felelős Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központoz került. A műemléki táj- és kertépítészet önálló osztályt kapott, országos hatókörben igyekezett jelentős kertjeink védelmének helyreállításának koordinálását végezni és a kertvédelem társadalmasítását ellátni [12].

A műemlékvédelemben tapasztalható, ezen időszakra jellemző útkeresés a műemléki tájépítészetnél is tetten érhető volt. A nemzetközi gyakorlatban lefektetett és kartákkal is megerősített alapelveket ugyan nem megdöntve, de a rekonstrukció és hitelesség kérdésköréről folytatott diskurzus a kertek helyreállítása kapcsán is folyt.

Többféle megközelítés működött párhuzamosan. Külön meg kell említeni Török Péter nehezen kategorizálható, talán neohistorizáló, vagy manierista megközelítésűnek is nevezhető kertjeit.

A sárospataki Rákóczi-vár kertjében, hajósi püspöki kastélyban megvalósított munkáit – akárcsak köztéri

alkotásait [13] – nagyon magas műszaki minőség és a történeti motívum- és eszköztár elemeinek gazdag alkalmazása jellemzi, ami viszont sok esetben elszakad és ellentmond a nevezett helyszínek feltárt, megismert történeti előzményeitől.

A helyreállítási terveket készítőket döntő többsége ugyanakkor nem tért le a nemzetközi gyakorlat által kiszabott útról. A kerttörténeti kutatás metodikája egyre kiforrottabbá vált, a helyszíni kutatás eljárásai között új módszerek, eljárások honosodtak meg, geofizikai eszközök [14], pollenvizsgálat [15] is segítették a munkát.

A kilencvenes évek végére, kétezres évek elejére kikristályosodtak a műemléki tervezés alapjául szolgáló kerttörténeti kutatások alapkövetelményei.

Jelentősen erősítette ezt a folyamatot, hogy 2004-ben az egyetemi képzésben Fatsar Kristóf vezetésével elindult a történeti kertek szakterület specifikumaira koncentrált úgynevezett „F”, azaz a „Kertépítészeti műemlékvédelem” szakirány.

Az európai uniós csatlakozás a történeti kertek helyreállítása előtt is új kapukat nyitott meg. Hosszas előkészítést követően 2007-ben a „Környezet és Energia Operatív Program” (KEOP) keretében jelentős források nyíltak

13. kép/Fig. 13: Dég, a Festetics kastély parkja, vízrendszer és a kastély környezete, tervezők: Szabó Gábor, Rédy László (TÉR-TEAM Kft.), átadás: 2018, tervező: Balogh Péter István, Bugics Ida, átadás: 2022 / *The park of the Festetics Mansion in Dég, water system and the surroundings of the mansion, designed by Gábor Szabó, László Rédy (TÉR-TEAM Ltd.), handover: 2018, designed by Péter István Balogh, Ida Bugics, handover: 2022*
FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

14. kép/Fig. 14: Füzeradvány, a Károlyi kastély parkja és a tavak, tervezők: Dobos Sára, Szabó Gábor, Rédy László, Gerákné Árvai Zsuzsanna (TÉR-TAEM Kft., NÖF), átadás: 2018-2023 / *The park of the Károlyi Palace and the lakes in Füzeradvány, designers: Sára Dobos, Gábor Szabó, László Rédy, Zsuzsanna Gerákné Árvai (TÉR-TEAM Ltd., NÖF), handover: 2018-2023*
FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

15. kép/Fig. 15: Hatvan, a Grassalkovich-kastély parkjának helyreállítása, tervező: Szabadics Anita, Németh Zita (NÖF), átadás: 2014 / *Restoration of the park of the Grassalkovich Mansion in Hatvan, photo by Anita Szabadics, Zita Németh (NÖF), handover: 2014*
FOTÓ/PHOTO: SZABADICS ANITA

methodology of garden history research has become more and more sophisticated, new methods and procedures have become established among the field research methods, geophysical instruments [14] and pollen analysis [15] have also helped the work.

By the late 1990s and early 2000s, the basic requirements for garden history research as a basis for heritage garden design had become clearer.

The process was significantly strengthened by the introduction of the academic Specialisation of Garden Heritage Conservation in the field of historic gardens in 2004, led by Kristóf Fatsar.

EU accession has also opened new doors for the restoration of historic gardens. After a long preparation, in 2007, the Environment and Energy Operational Programme (EEOP) opened up significant resources with the launch of the Conservation and Restoration of Botanic Gardens and Registered Historic Gardens [16] call for proposals.

The competition made it compulsory to prepare scientific research documentation on the history of the garden prior to design, and was clearly intended to encourage the implementation of authentic restorations supported by

archaeological research. The scale of the funding, and the possibility of a phased application, has enabled landscape restoration on a scale reminiscent of the heyday of classical landscape gardens to be carried out in several locations. The most notable examples of this are the projects initiated and led by Gábor Alföldy, researcher in garden history, at the State Monuments Authority (later, by the time of completion, due to organisational changes, the Forster Centre [17]) such as the restoration of the water system, the serpentine ponds and the vistas in the landscape garden (Figure 13) in Dég [18], the restoration of the spatial composition of the landscape garden in Füzeradvány [19] (Figure 14) or Doba [20], but the programme has also restored the gardens of the Festetics Palace in Keszthely [21], the Károlyi Palace in Fehérvárcsurgó [22], the Batthyány Palace in Bicske [23], the Draskovich Palace in Selye [24], the Grassalkovich Palace in Gödöllő [25] and started the restoration of parts of the gardens of the Esterházy Palace in Fertőd [26].

The funding by the Environment and Energy Operational Programme (EEOP) represented an investment of between HUF 350-400 millions per site. This included the costs of preparation, design, permitting and the whole

16. kép/Fig. 16: Tiszadob Andrassy-kastély parkjának helyreállítása, tervező: Németh Zita, Remeckzi Rita (NÖF Nonprofit Kft.), átadás: 2022 / *Figure 16. Restoration of the park of Andrassy Castle in Tiszadob, designer: Zita Németh, Rita Remeckzi (NÖF Nonprofit Ltd.), handover: 2022*

FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

17. kép/Fig. 17: Bajna, Sándor-Metternich-kastély parkjának helyreállítása, tervező: Balogh Péter István, Seres Anna (S73 Kft.), átadás: 2022 / *Restoration of the park of Sándor-Metternich Mansion in Bajna, designed by Péter István Balogh, Anna Seres (S73 Ltd.), handover: 2022*

FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

process of construction. The combined “over-zealousness” of the well-intentioned planners and investors generally resulted in under-priced budgets, saying “we can still fit this and that in there...”. In some cases, this has led to the unfortunate failure to implement important project elements (e.g. part of the lakebed cleaning at Doba).

The funds available under the EEOP did not allow for the restoration of the entire park at all sites. Even so, it can be said that the partial restoration of palace and manor parks (e.g. Dég, Keszthely, Fertőd) and the reconstruction of the whole park (e.g. Füzérradvány, Somogyvár) with this funding have been a great success. These successes have had a positive impact on garden history research and planning, and have been accompanied by social recognition.

In the 2000s, the methodological development of historic garden research/restoration, which was strengthened by the processes described above, was also incorporated into the legal framework.

The Cultural Heritage Protection Act of 2001 already addressed historic gardens as a specific subject of heritage protection, and in 2012 the Decree regulating the procedures for research, design and restoration of

monuments clearly defined the requirements for historic gardens [27].

The legislation not only laid down the content requirements for scientific documentation on the history of gardens, but also required fieldwork to be carried out using archaeological methods and made it compulsory to involve a person with expert status in the field of historic gardens in work on historic gardens.

In the 2010s, in addition to the reconstructions based on the EEOP funds, there were also some major domestic investments in the field of historic monuments. Among these, the transformation of the Grassalkovich Mansion in Hatvan into a Museum of Hunting [28] (Figure 15.) and the related restoration of the mansion park worth mentioning. Particularly noteworthy are the projects started in the capital, such as the renewal of the Orczy Garden for the campus of the University of Public Service [29], the restoration of the Palace Garden Bazaar [30], or the City Park project.

Finally, with regard to the last five years of the forty-year period of historic monument design, we should mention the National Programme for Palaces and Castles, which involved the restoration of historic monuments at

meg a „Gyűjteményes növénykertek és védett történeti kertek megőrzése és helyreállítása” [16] pályázat elindításával.

A pályázat kötelezővé tette a kerttörténeti tudományos dokumentációk készítését a tervezést megelőzően, és célja egyértelműen hiteles, kertrégészeti kutatásokkal is alátámasztott helyreállítások megvalósításának ösztönzése volt. A forrás nagyságrendje, illetve a több ütemű pályázati lehetőségnek köszönhetően több helyszínen a klasszikus tájképi kertek virágkorát idéző léptékben valósulhatott meg tájrekonstrukció. Legékesebb példái ennek a Műemlékek Állami Gondnokságának, –majd a szervezeti átalakulások miatt már Forster Központként [17] befejezett – Alföldy Gábor által kezdeményezett és mint kerttörténész kutató által szakmailag vezetett projektjei, mint a dégi tájkert vízrendszerének, szerpentin tavainak helyreállítása és nyiladékok kibontása [18] [13. kép], a füzérradványi [19] [14. kép] vagy a dobai tájkert [20] térszerkezetének helyreállítása, de a program keretében újultak meg a keszthelyi Festetics-kastély [21], a fehérváracsurgói Károlyi-kastély [22], a bicskei Batthyány-kastély [23], a sellyei Draskovich-kastély [24], a gödöllői Grassalkovich-kastély [25] parkjai, és indult el a fertődi Esterházy-kastély egyes kertrészeinek helyreállítása [26] is.

A KEOP finanszírozás helyszínenként 350-400 mFt közötti beruházási összeget jelentett. Ebbe beleszámítottak az előkészítés, tervezés, engedélyezés és a kivitelezés teljes folyamatának költségei. Jószándékú tervezői és beruházói együttes „túlbugzóság” miatt általában alulárzott költségvetések jöttek létre, mondván, „még férjen bele ez és az is...”. Néhány helyszínnél ez oda vezetett, hogy – egyébként fontos projektelemek – kivitelezése sajnos elmaradt (pl. Dobánál a tókotrás egy része).

A KEOP keretében rendelkezésre álló összegek nem tették minden helyszínnél lehetővé a teljes kastélypark helyreállítását. Ezzel együtt is kijelenthető, hogy a KEOP finanszírozással részlegesen helyreállított kastélyparkok (pl. Dég, Keszthely, Fertőd) és a park egészét érintő rekonstrukciók (pl. Füzérradvány, Somogyvár) jelentős szakma sikert hoztak. Ezek a sikerek jótékonyan hatottak vissza a kerttörténeti kutatásra és a tervezésre is, valamint társadalmi elismeréssel is együtt jártak.

A kétezres években a fent ismertetett folyamatok során megerősödött műemléki kertkutatási/helyreállítási metodikai fejlődés a jogi szabályozásba is beépült.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001-ben megszülető törvény már a műemlékvédelem sajátos tárgyai-ként foglalkozott a történeti kertekkel, 2012-ben pedig a műemlékek kutatási tervezési helyreállítási eljárásait szabályozó rendelet a történeti kertekre vonatkozó követelményeket is egyértelműen meghatározta [27].

A jogszabály nem csupán a kerttörténeti tudományos dokumentációk tartalmi követelményeit fektette le, de előírta a régészeti módszerekkel végzendő helyszíni kutatások elvégzését, és kötelezővé tette történeti kertek területen szakértői jogosultsággal bíró személy bevonását a műemléki kerteket érintő munkákba.

A kétezertizes években a KEOP forrásból elkészült rekonstrukciók mellett a volt néhány nagyobb hazai műemléki beruházás is. Megemlíthető ezek közül a hatvani Grassalkovich-kastély Vadászati Múzeumá alakítása [28], [15. kép] és a kastély parkjának kapcsolódó helyreállítása. Külön kiemelendők a fővárosban induló projektek, mint az Orczy-kert Közszolgálati egyetem kampuszának kialakításához kapcsolódó megújulása [29], a várkert bazár helyreállítása [30], vagy az ekkor induló Városliget projekt.

Végül a negyven éves időszak utolsó öt évének műemléki tervezési időszakáról szólva meg kell említenünk a Nemzeti Kastély- és Várprogramot, amelynek keretében 29 helyszínen valósult meg műemléki együttesek helyreállítása európai uniós és ezt kiegészítő hazai forrásból, és bár a forrás zöldfelületekre fordítható kerete korlátozott volt, a legtöbb helyszínen a kerteket és műemlékek környezetét is érintette a fejlesztés és jelentős műemléki tájépitészeti helyreállítások valósulhattak meg.

A program keretében történt meg az Oroszlány-majkpusztai Esterházy-kastély, korábbi kamalduli remetesség előkertjének, klauzúrájának és mértani kertjének helyreállítása [31], a nádasdladányi Nádasdy-kastély [32], a bajnai Sándor-Metternich-kastély [33], [17. kép] a tiszadobi Andrássy-kastély [34], [16. kép] a szabadkígyósi Wenckheim-kastély [35], a tatai Esterházy-kastély [36], a nagyecenki Széchenyi- [37], és a geszti Tisza-kastély parkjának [38] részleges vagy teljes, a sümegi püspöki palota előkertjének és belső udvarának [39] valamint két kúria, a benczúrfalvi Benczúr- [40] és a komlódtótfalui Becsky-Kossuth-kúria kertjeinek [41] teljeskörű helyreállítása.

A füzérradványi Károlyi-kastély [42] és a dégi Festetics-kastély kertjében [43] a már említett korábbi táji léptékű KEOP-fejlesztések egészültek ki a főépület körüli kertrészek helyreállításával, látogatói fogadóparkolók építésével.

A kertművészeti szempontból kiemelt jelentőségű kastély- és kúriakerteken kívül számos vár környezetrendezése is része volt a programnak, és táji, települési zöldfelületi szempontból meghatározó szabadtérépítészeti beavatkozások valósulhattak meg, így a Szögliget-szadvár vagy a szigetvári várkert tájépitészeti rendezése, a kisvárdai vár korábbi védműveit visszarájzoló nagyléptékű terepmunkák, Nagyvázszyban a vár, Sárospatakon a városfalak és lőportorony környezetének tájépitészeti rendezése.

29 sites with EU and complementary national funding, and although the amount of funding available for green spaces was limited, most sites also involved the development of gardens and the environment of monuments and significant restoration of historic landscape design. The programme included the restoration of the front garden, the cloister and the geometric garden of the Esterházy Mansion in Oroszlány-Majkpuszta, the former Camaldolese Hermitage [31], the partial or complete restoration of the park of the Nádasdy Palace in Nádasdladány [32], the Sándor-Metternich Mansion in Bajna [33] (Figure 17.), the Andrássy Castle in Tiszadob [34] (Figure 16.), the Wenckheim Palace in Szabadkígyós [35], the Esterházy Mansion in Tata [36], the Széchenyi Mansion in Nagyecenk [37], the Tisza Mansion in Geszt [38], the complete restoration of the front garden and the inner courtyard of the Bishop's Mansion in Sümeg [39] and the gardens of two mansions, the Benczúr Mansion in Benczúrfalva [40] and the Becsky-Kossuth Mansion in Komlódtótfalu [41].

In the gardens of the Károlyi Palace in Füzérradvány [42] and the Festetics Mansion in Dég [43], the above-mentioned EEOP landscape improvements were complemented by the restoration of the gardens around the main buildings and the construction of visitor reception areas.

In addition to the gardens of the palaces and mansions, which are of particular importance from a horticultural point of view, the programme also included the landscaping of several castles and forts and the implementation of landscape and urban scale green space interventions, such as the landscaping of Szögliget Fort and the castle gardens of Szigetvár, large-scale landscaping works to restore the former fortifications of Kisvárd Castle, environmental design for the castle in Nagyvázszy and the town walls and the gunpowder tower in Sárospatak.

In the field of historic garden design, the years following the restoration projects that have been carried out have also shown the bitter experience that without a substantial budget and continuous professional maintenance work, the conservation of the assets created is not possible.

This can be said of all monuments, but it is particularly true of historic gardens and green spaces of heritage value, including old trees, structures, ponds, ornamental fountains, etc. Without proper, competent maintenance, restored parks can deteriorate into a degraded, undignified state in just a few years, obliterating the acknowledged outstanding results achieved during the reconstruction process (e.g. Doba, Keszthely).

Preserving our heritage green spaces and maintaining their value requires a stable management framework, coupled with appropriate professional supervision. To

ensure this, the demand and support of society and the will of decision-makers are essential.

LANDSCAPE PLANNING AND PLANNING OF LOCAL GREEN SPACE NETWORKS

The decades before 1984

In Hungary, a large part of the landscape planning tasks are the landscape planning content of the Local Plans.

Since the mid-1960s (after the entry into force of the 1964 Building Act), landscape planners had been involved in the preparation of Local Plans in state planning offices. Since the mid-1980s, the role and involvement of landscape planners in town and country planning has been further strengthened. A milestone was the decree of the Minister of Building and Urban Development, which came into force in 1983 and established that town and country planning was a complex planning activity and clearly defined 'landscape and green space network planning' as a specialised planning activity, as well as the conditions for professional practice.

It was clearly stated that landscape and green space network planning in regional and local planning can only be carried out by landscape architects. During this period, Local Plans were prepared by state planning institutes. The landscape and green space network planning sections of the Local Plans were prepared by trained professionals, thanks to the fact that students graduated at the Landscape Planning and Garden Design Course at the University of Horticulture were 'prepared' for this task during their university studies.

The Local Plans produced during this period belonged to two broad categories: masterplans, which were prepared for the area of a municipality or group of municipalities, and action area plans, which were drawn up for a subdivision of a municipality. The landscape planning sections of the masterplans identified, on the basis of the information available at the time, the valuable landscape assets to be protected and developed proposals for the way in which the landscape should be used. The green space sections already contained proposals for the systematic development of individual green space elements.

The landscape and green space network planners worked closely with the senior urban planners and typically played a key role in determining the land use and green space development options for the non-built areas.

In the case of the plans prepared for a group of municipalities, where urban areas often encompassing up to 10-25 municipalities were planned, the opportunity was provided to plan the landscape, the green space network in a way that was extremely beneficial from the point of view of landscape planning, in many cases through virtually 'micro-regional' planning.

A műemléki tervezés területén a megvalósult helyreállítási projekteket követő évek azt keserű tapasztalatot is felmutatták, hogy érdemi pénzkeret és a folyamatos szakmai fenntartási munka nélkül a létrehozott értékek megőrzése nem lehetséges.

Ez minden műemlékről elmondható, de a történeti keretekre, a műemléki értékkel bíró zöldfelületekre különösen igaz, beleértve az idős fákat, építményeket, tavakat, díszkutatokat stb. Érdemi, hozzáértő fenntartás nélkül a helyreállított parkok mindössze néhány év alatt leromlott, méltatlan állapotba kerülhetnek, feledtetve a rekonstrukció során elért, elismert kimagasló eredményeket (pl. Doba, Keszthely).

Műemléki zöldfelületeink megőrzése, értékeik fenntartása csak stabil, megfelelő szakmai felügyelettel párosuló kezelői háttérrel igényel. Ennek biztosításához elengedhetetlen a társadalom igénye és támogatása, a döntéshozók akarata.

TÁJRENDEZÉSI, TELEPÜLÉSRENDEZÉS-ZÖLDFELÜLETEK TERVEZÉSE

Az 1984 előtti évtizedek

Magyarországon a tájtervezési feladatok nagy részét adják a települések rendezési terveinek tájrendezési szakági feladatai.

Az 1960-as évek közepétől (az 1964-ben elfogadott építésügyről szóló törvény hatályba lépését követően) a településtervezéssel foglalkozó állami tervező vállalatoknál tájrendező tervezők részt vettek a települések rendezési terveinek készítésében. Az 1980-as évek közepétől tovább erősödött a tájtervezők szerepe és részvétele a településtervezésben. Mérföldkőnek tekinthető az 1983-ban hatályba lépett építésügyi és városfejlesztési miniszteri rendelet, amely rögzítette, hogy a településrendezés komplex tervezési tevékenység, és a szakági tervezés között egyértelműen rögzítette a „táj- és zöldfelületi tervezést”, valamint a szakági szakmagyakorlás feltételeit is.

Egyértelműen meghatározásra került, hogy területrendezési és településrendezési tervben tájrendezési, zöldfelületrendezési szakági tervezési feladatokat csak táj- és kertépítésmérnök készíthetnek. Ebben az időszakban településrendezési tervek állami tervezőintézeteknél készültek. A településrendezési tervek tájrendezési-, zöldfelületrendezési szakági munkarészeit felkészült szakemberek készítették annak köszönhetően, hogy a Kertészeti Egyetem táj- és kertépítészeti szakán végzett hallgatókat az egyetemi képzés során „felkészítették” erre a feladatra.

Ebben az időszakban készült településrendezési terveknek két nagy csoportja volt; az általános rendezési tervek, amelyek településre vagy településcsoportra készültek és a részletes rendezési tervek, amelyek településrészekre készültek. Az általános rendezési tervekhez készült tájrendezési szakági munkarészek feltárták

a településtervezés számára az akkor rendelkezésre álló információk alapján a védendő, értékes táji elemeket, javaslatokat dolgoztak ki ennek figyelembevételével a tájhasználat módjára. A zöldfelületi szakági munkarészek már ekkor tartalmaztak javaslatokat az egyes zöldfelületi elemek rendszerré fejlesztésére.

A tájrendező, zöldfelületrendező szakemberek szoros együttműködtek a településtervező vezetőtervezőkkel, jellemzően meghatározó szerepük volt az egyes települések teljes közigazgatási területére vagy település csoportok területére készülő településszerkezeti tervek külterületi területekre vonatkozó területfelhasználások és a zöldfelületi rendszer fejlesztési lehetőségeinek meghatározásában.

A településcsoportokra készülő tervek esetében, amikor sokszor akár 10-25 települést magába foglaló városkörnyékek tervezésére került sor, tájtervezés szempontjából rendkívül kedvező módon, sok esetben gyakorlatilag „kistérségi” tájtervezésre, zöldfelületi hálózat tervezésre nyílt alkalom.

A területi tervek tematikájának és metodikájának fejlődésében mérföldkövet jelentett, amikor a korai, még nem egymásra épülő rendszert alkotó regionális tervek tartalmában megjelent a térségi területfelhasználás és a műszaki infrastruktúra elhelyezésnek szempontjai között a táj- és környezetvédelmi tartalom.

Olyan térségekre, ahol a táji adottságok meghatározták, vagy befolyásolták a térségi területfelhasználást (üdülőkörzetek, nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek) önálló tájrendezési tervek, regionális tájrendezési tervek készültek. Tartalmukat a helyi adottságok határozták meg, jóváhagyásuk rendje nem volt formalizált.

Ez azt jelentette, hogy a jóváhagyó hatóságot semmi sem kötötte a végrehajtást illetően. A tovább tervezésre, a tervek tájépitészeti javaslatainak a településrendezési tervekbe történő beépítésére semmi kötelezés nem volt, az intézkedések végrehajtásának felelősei, határidők és a finanszírozás nem épült be további tervekbe, vagy alkalmoszerűvé vált.

A területi tervek egymásra épülését, tartalmuk meghatározását, jóváhagyásuk rendjét előíró első jogszabályok az 1980-as évek közepén jelentek meg. A területi tervezés a 70-es, 80-as évek után vált ketté területi és település szintű tervezésre. Az elvárt tartalom számonkérését, a tervek léptékének megfelelő részletezettségét a rendszer-váltást követően a térségi szereplők számára csak jogszabályban lehetett előírni.

A nyolcvanas évek a rendszerváltásig (1984-1990)

A 1980-as évek végén a településtervezésben dolgozó tájtervezők egy csoportja azon a véleményen volt, hogy a tájrendezési, zöldfelületrendezési szakági javaslatok

A milestone in the development of the themes and methodology of spatial planning was the inclusion of landscape and environmental protection in the content of the early regional plans, which did not yet form a coherent system, alongside the spatial land use and the location of technical infrastructure.

For areas where landscape features determined or influenced the land use at regional scale (recreation districts, national parks, landscape protection areas), separate landscape plans or regional landscape plans were drawn up. Their content was determined by local conditions and there was no formalised approval procedure.

This meant that the approving authority was not bound by any obligation to implement them. There was no obligation to plan further, to incorporate the landscape proposals of the plans into Local Plans, and responsibility for implementing the measures, deadlines and funding were not incorporated into further plans or became ad hoc.

The first legislation providing for the hierarchy of spatial plans, the definition of their content and the order of their approval appeared in the mid-1980s. After the 1970s and 1980s, “territorial” planning was split into spatial and local planning. After the change of regime, the only way to require regional players to take account of the content of the plans and to specify the level of detail required was to formulate it into legislation.

The eighties until the change of regime (1984-1990)

At the end of the 1980s, a group of landscape planners working in the field of town and country planning were of the opinion that the implementation of the landscape and green space network planning proposals would be greatly assisted if, in addition to the supplementary professional sections, the landscape and green space planners were to play a greater role in the preparation of the landscape and green space planning parts of the plans and policies to be adopted by law (urban structure plan, local planning policies, zoning plan). In the late 1980s, the first zoning plans for non-built areas were drawn up by the Landscape Planning Department of the VÁTI institute, and this content is now integrated into the planning system.

Planning at the spatial/regional level has become the responsibility of the state and county governments. The preparation of Local Plans has become a municipal task. The interdependence of plans has become increasingly important and the landscape content of Regional/Spatial Plans has become more and more prominent. Typically, the general planners of the first new types of Spatial Plans were landscape architects. The need to follow spatial processes and the need for comparability of plans required that they should be prepared with the same content and approved according to a formalised procedure. The plans

contained obligations for lower-level plans, and their implementation and enforcement for local authorities and citizens. The order and level of approval was based on the hierarchy of legislation.

In spatial planning, clarity, hierarchy, regulation and optimisation, as well as technical content, took the place of creativity. Because of the strong regulatory content of these plans, the landscape achievements of spatial planning are described in the subsection ‘Landscape content of the legislation governing spatial planning’ in the chapter ‘Development of the regulatory framework for landscape architecture’.

The transitional period of the nineties (1990-2000)

The change of social and economic system in the early 1990s, the introduction of the local governments, led to a new situation also in the field of town and country planning and the landscape content of local plans. Since 1990, Local Plans has been adopted by the municipalities representing the population concerned.

Town and country planning was carried out not only by state planning institutes this time, but also by private enterprises, and some agricultural land and forestry land had become privately owned. These changes have, of course, led to a need to rethink the means by which the interests of the landscape and green space network planning can be effectively promoted.

In the context of the ‘one municipality, one local government’ system, planning for groups of municipalities has been significantly reduced due to the lack of voluntary cooperation between municipalities. Local planning for the administrative area of a single municipality has become typical, which cannot be seen as a positive change from the point of view of landscape and green infrastructure planning, since, as we know, ecological systems and networks “do not stop” at administrative boundaries. With regard to landscape and green space network planning at local level, the last two and a half decades brought the following major changes:

- the preparation of Spatial Plans for priority areas and counties in Hungary, and
- the Government Decree of 2012, which defines the content requirements for the Local Plans and their landscape contents.

The last two decades (2000-2024)

In Hungary, there is a hierarchical relationship between Spatial Plans and Local Plans that is Local Plans must comply with the policies of Spatial Plans (and must also provide evidence of this in a separate section). The landscape and nature conservation policies and zoning plans of Spatial Plans for priority areas and counties greatly help to

megvalósítását nagyban segítené, ha a szakági munkarészekben túlmenően az elfogadásra kerülő tervi részekben (településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat, szabályozási terv) a tájrendezéssel, zöldfelületrendezéssel összefüggő tervi részek elkészítésében a táj- és zöldfelületrendezési szakági tervezőknek nagyobb szerepet kellene vállalniuk. Az 1980-as évek végén készültek a VÁTI Tájrendezési Irodáján az első „Külterületszabályozási tervek”, amelyek ma már beépületek a szabályozási tervek rendszerébe.

A területi/regionális szintű tervezés állami és megyei önkormányzati feladat lett. A településrendezési tervek készítése önkormányzati feladattá vált. A tervek egymásra épülése egyre nagyobb jelentőséget kapott és a regionális/területi tervek tájépitészeti tartalma egyre hangsúlyosabbá vált. Jellemzően az első új típusú területrendezési tervek főtervezői tájépitészek voltak. A térségi folyamatok követése, a tervek összehasonlíthatóságának igénye megkívánta, hogy a tervek azonos tartalommal készüljenek, jóváhagyásuk formalizált eljárási rendben történjen. A tervek az alsóbb szintű tervek számára, végrehajtásuk, betartásuk önkormányzatra és állampolgárra nézve tartalmaztak kötelezéseket. Jóváhagyásuk rendje és szintje a jogszabályok hierarchiájához igazodott.

A területi tervezésben kreativitás helyett az áttekinthetőség, a tervhierarchia, a szabályozottság és az optimalizálás, valamint a műszaki tartalom vette át a szerepet. E tervek erős szabályozási tartalma miatt a területi tervezés tájépitészeti eredményeiről a „A tájépitészet szabályozási kereteinek fejlődése” c. fejezetben „A területrendezési tevékenységet meghatározó jogszabályok tájépitészeti tartalma” alfejezetben számolunk be.

A kilencvenes évek átmeneti időszaka (1990-2000)

Az 1990-es évek eleji társadalmi- és gazdasági rendszer-váltás, az önkormányzati rendszer bevezetése, a településtervezés, településtervezési szakági tervezés területén is új helyzetet eredményezett. A települések rendezési terveit 1990 óta a közvetlenül érintett lakosságot képviselő települési önkormányzatok fogadják el.

Településtervezésre nem csak állami tervező intézetekben kerülhetett sor, hanem magántulajdonú vállalkozásokban is, továbbá a mezőgazdasági területek és az erdőterületek egy része magántulajdonba került. Ezek a változások értelemszerűen magukkal hozták, hogy a településtervezés területén a tájrendezési-, zöldfelületrendezési szakterület esetében is át kellett gondolni, hogy a szakterület „érdekei” milyen eszközökkel érvényesíthetők „hatékonyan”.

Az „egy település egy önkormányzat” rendszerrel összefüggésben a településcsoportokra vonatkozó tervezés jelentősen visszaszorult az önkormányzatok önkéntes

együttműködésének hiánya miatt. Jellemzővé vált az egy település közigazgatási területére vonatkozó település-tervezés, amely a tájrendezési- és zöld infrastruktúra tervezés szempontjából, mivel mint tudjuk az ökológiai rendszerek, hálózatok „nem állnak meg a közigazgatási határoknál”, nem minősíthető kedvező változásnak. A településrendezési táj- és zöldfelülettervezés tekintetében az elmúlt két és fél évtized meghatározó változása volt:

- a magyarországi kiemelt térségekre és vármegyékre készült területrendezési tervek elkészülte, valamint
- a településrendezési tervek, szakági tervek tartalmi követelményeit meghatározó, 2012-ben megjelent kormányrendelet.

Az utolsó két évtized (2000-2024)

Magyarországon a területrendezési- és településrendezési tervek között hierarchikus viszony van, a településrendezési terveknek kötelező betartaniuk a területrendezési tervek követelményeit (és ezt külön munkarészben igazolniuk is kell.) A kiemelt térségre és a vármegyékre készült területrendezési tervek táj- és természetvédelmi tárgyú előírásai, övezeti tervlapjai nagyban segítik a településrendezési tervekben a védett természeti területek, az ökológiai hálózat területei védelmének biztosítását, a tájképvédelmi területeken a tájképi értékek megőrzésének biztosítását.

A 2012-ben elfogadott kormányrendelet változatlanul kötelező szakági alátámasztó munkarészként tartalmazza a tájrendezési és zöldfelületrendezési munkarészeket.

A kormányrendelet újdonsága volt, hogy részletesen meghatározta a szakági munkarészen belül a vizsgálati és javaslati fejezetekben mely témakörökkel szükséges minimum foglalkozni. A szakági tartalmi követelmények részletes meghatározása nagyban segítette, hogy az elmúlt évtizedben a településrendezési tervek készítése, módosítása során a táj- és zöldfelületrendezés szempontjai megkerülhetetlenek legyenek a tervezés szintjén.

Az „egyszerűsítés” jegyében a településrendezési tervek tartalmi követelményeit 2021-ben felülvizsgáló kormányrendeletből a szakági munkarészek részletes szakmai tartalmi kikerültek. A jogszabály lehetőséget ad arra, hogy az egyes tervmódosítások során a feladat jellegétől függően a szakági munkarészek tartalma egyedileg kerüljön meghatározásra, ill. egyes szakági munkarészek elkészítése elhagyható legyen. Reméljük, hogy ezek a módosítások nem eredményeznek „visszalépést”, nem lesznek „visszaélések forrásai”. Reméljük, hogy elmúlt évtizedek során a településrendezés területén dolgozó tájtervezők mind a településtervezők kollegák, mind a megbízók előtt bizonyították, hogy jó településterv tájrendező szakági tervező bevonása nélkül nem készíthető.

ensure the protection of designated nature areas and ecological network areas in Local Plans, and the protection of visual amenities in Visual Amenity Protection Zones.

The government decree adopted in 2012 still includes landscape and green space network planning as mandatory supplementary professional sections.

A new feature of the government decree was that it specified in detail which topics within the landscape sections are required to be addressed as a minimum in the analysis and proposals. The detailed definition of the professional content requirements has greatly helped to ensure that landscape and green space network planning aspects have become an integral part of the planning process in the preparation and amendment of Local Plans over the last decade.

In the spirit of “simplification”, the detailed technical content of the landscape sections has been removed by the government decree revising the content requirements of Local Plans in 2021. The legislation allows for the possibility of defining the content of the sections individually in the course of each plan amendment, depending on the nature of the task, or to omit the preparation of certain sections. It is hoped that these modifications will not result in backtracking and will not be a source of abuse. It is hoped that landscape planners working in the field of town and country planning over the past decades have demonstrated to both their fellow urban planners and clients that a good Local Plan cannot be prepared without the involvement of a landscape planner.

AWARD-WINNING LANDSCAPE ARCHITECTS IN THE LAST 40 YEARS

In addition to the awards established by the landscape architecture profession (Imre Ormos Memorial Medal, Excellence in Landscape Architecture Award, Landscape Architect of the Year Award), a series of state awards, the Mőcsényi Award, established by the government a few years ago as the pendant of the Ybl Award, also demonstrates the growing importance of landscape architecture and the recognition of the work of landscape architects.

Kossuth Prize: Mihály Mőcsényi (2014)

Officer’s Cross of the Hungarian Order of Merit:

Anikó Andor (2013)

Hungarian Gold Cross of Merit: József Laposa (2022),

Annamária Gerzanics (2021)

Ybl Award: Anikó Andor (1999), Péter Török (2009)

Mihály Mőcsényi Award: Ágnes Herczeg (2019),

Imre Jámbor (2020), József Laposa (2021),

Attila Csemez (2022), Attila Vincze (2023)

Europa Nostra Prize: Gábor Alföldy (2008),

Albert Fekete (2014)

ICOMOS Award: Anita Szabadics (2022), Mónika Buella (2019), László Andaházy (2018), Geum Múterem Ltd. (2016), TÉR-TEAM Ltd. (2016), S73 Ltd. (2016)

Landscape Architect of the Year: Albert Fekete (2012), Sándor Mohácsi, Péter István Balogh (2013), György Szloszjár (2014), Újirány Csoport Ltd. (2015), Geum Múterem Ltd. (2016), Lépték Terv Ltd. (2017), Gábor Szabó (2018), Anikó Andor (2019), Krisztina Kincses (2020), Sándor Bardóczi (2022), Edvárd Takács (2023), Mónika Csósz (2024)

Other awards in landscape architecture and other fields related to landscape architecture (only by name of the award due to lack of space): the Imre Ormos Memorial Medal, the Excellence in Landscape Architecture Award, the Budapest Architecture Award, other architecture awards by local governments, professional awards for real estate development, the Media Architecture Award

WHO HAVE PASSED AWAY...

Csenge Csontos (2013), a sparkling talent with intellectual vision

Károly Örsi (2015), a designer of great knowledge and teacher for generations of young designers who are passionate about garden heritage research

Mihály Mőcsényi (2017), Professor to us all, internationally renowned and an inescapable role model who continued to work until his death

Veronika Csorba (2017), who created countless designs at the Főkert studio

Ilona Baloghné Ormos (2019), our esteemed teacher, an indispensable representative in the battles of professional diplomacy

Margit Dékány (2020), designer at BUVÁTI and later at Vár-Kert Ltd.

Endre Burányi (2021), chief landscape architect of Pest-terv Ltd.

Katalin Papp (2022), a devoted landscape architect with a keen sense of design

Péter Török (2022), a self-starting talent with a professional distinction and a unique vision

Péter István Balogh (2024), the most painful because his departure has been recent and because his professional career was wrecked, he was the grandson of Professor Ormos and a worthy successor as head of department ☹

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

A 40 ÉV TÁJÉPÍTÉSZ DÍJAZOTTJAI

A tájépítés szakma által létrehozott díjak mellett (Ormos Imre emlékérem, Tájépítész Nívódíj, Év Tájépítésze Díj) állami kitüntetések sora, az Ybl-díj pandanjaként a kormány által néhány éve alapított Mócsényi-díj is jól mutatja a tájépítészet egyre nagyobb jelentőségét, a tájépítészek munkájának elismertségét.

Kossuth-díj: Mócsényi Mihály (2014)

Magyar Érdemrend tisztikeresztje: Andor Anikó (2013)

Magyar Arany Érdemkereszt: Laposa József (2022),

Gerzanics Annamária (2021)

Ybl-díj: Andor Anikó (1999), Török Péter (2009)

Mócsényi Mihály-díj: Herczeg Ágnes (2019), Jámbor Imre

(2020), Laposa József (2021), Csemez Attila (2022),

Vincze Attila (2023)

Europa Nostra-díj: Alföldy Gábor (2008),

Fekete Albert (2014)

ICOMOS-díj: Szabadics Anita (2022), Buella Mónika (2019),

Andaházy László (2018), Geum Múterem Kft. (2016),

TÉR-TEAM Kft. (2016), S73 Kft. (2016),

Év Tájépítésze: Fekete Albert (2012), Mohácsi Sándor,

Balogh Péter István (2013), Szloszjár György (2014),

Újirány Csoport Kft. (2015), Geum Múterem Kft. (2016),

Lépték Terv Kft. (2017), Szabó Gábor (2018),

Andor Anikó (2019), Kincses Krisztina (2020),

Bardóczi Sándor (2022), Takács Edvárd (2023),

Csőszi Mónika (2024)

További tájépítészeti és a szakterülethez kapcsolódó, vagy érintő díjak (helyhiány miatt csak a díj megnevezésével): Ormos Imre emlékérem, Tájépítészeti Nívódíj, Budapest Építészeti Nívódíj, további önkormányzati építészeti nívódíjak, ingatlanfejlesztési szakmai díjak, Média Építészeti Díja.

AKIK ELTÁVOZTAK...

Csontos Csenge (2013), az intellektuális látásmóddal bíró,

szikrázó tehetség

Örsi Károly (2015), a műemléki kutatásért rajongó és

pályakezdő tervezők generációit kinevelő nagytudású

tervező

Mócsényi Mihály (2017), mindannyiunk professzora,

a nemzetközileg elismert és haláláig alkotó, megkerül-

hetetlen példakép

Csorba Veronika (2017), aki a Főkert-ben számtalan tervet

készített

Baloghné Ormos Ilona (2019), megbecsült tanárunk,

a szakma diplomáciai küzdelmek nélkülözhetetlen

képviselője

Dékány Margit (2020), a BUVÁTI, majd a Vár-Kert Kft.

alkotója,

Burányi Endre (2021), a Pestterv Kft. vezető tájépítész

tervezője,

Papp Katalin (2022), a tervezői érzékenységgel megáldott

és elhivatott tájépítész

Török Péter (2022), a szakmai különállását, látásmódja

egyediségét mindig felmutató öntörvényű tehetség

Balogh Péter István (2024), a legfájdalmasabb, mert távo-

zása közeli és mert szakmai ívelése tört derékba, aki

Ormos professzor unokája és tehetségében is méltó

utódja volt a tanszékvezetői székben ☹

- 1 A Kerttervezési Tanszék jogutódjainak története, írta: Jámbor Imre, CSc, DLA, ny. egyetemi tanár, 1971 – 2017. (kézirat)
- 2 Szikra Éva 1973-tól, Kiss József 1976-tól dolgozott az OMF Tervezési Osztályán / *Éva Szikra worked at the Planning Department of the National Monument Inspectorate from 1973, József Kiss from 1976*
- 3 Pl. Sisa József, Dávid Ferenc és Galavics Géza munkássága. / *For example, the work of József Sisa and Géza Galavics.*
- 4 Karták könyve, Műemlékvédelmi dokumentumok gyűjteménye, Budapest, 2002. 26. p. / *Karták könyve, Collection of heritage conservation documents, Budapest, 2002. 26. p.*
- 5 Széchenyi-kastély, Park helyreállítás terve, tervező: Örsi Károly, Győr-Sopron megyei Tanácsi Tervező Vállalat, 1974. MÉM MDK Leltsz: 33314 / *Restoration plan for Széchenyi Palace Park. Designer: Károly Örsi, Győr-Sopron megyei Tanácsi Tervező Vállalat, 1974. MÉM MDK Record no: 33314*
- 6 Szigliget, Lengyel-Putheány-kúria Kertrekonstrukció, vízellátás, Tervezők: Örsi Károly, Monostori Endre, Országos Műemléki Felügyelőség, 1973 / *Garden restoration for the Lengyel-Putheány Mansion in Szigliget, Irrigation. Designers: Károly Örsi, Endre Monostori, Országos Műemléki Felügyelőség, 1973*
- 7 Az OMF keretében működő részleg irányításával az alábbi helyszíneken indult el a munka (a helyszínek mögött a helyreállítási tervek dátumai szerepelnek): Hédervár 1986, Majk 1985, Lovasberény 1985, Bajna 1986, Pápa 1986, Eger, érseki palota 1986, Fertőd 1979, 1981, Fertőd Bagatelle 1985, 1986, 85-88, Devecser várkastély 1987, Alcsútdoboz 1980, 1993, 1995, Soponya 1987, Ádánd 1987, 88, Hatvan 1984, 1997, Seregélyes 1983, Károlyi palota 1983, Nagykőrös Halász-Tanárky-kúria 1984, Csákvár 1982, Taktabáj Patay-kastély 1983, Orczy-kert 1985, 1993, 1995, 1998, 2001, Nagymágocs 1985, 1986, Pácin 1981, 1987, Bicske 1988, 1996, Süttő Reviczky-kúria 1985, Szécsény 1980, műbarlang: 1994, Tornanádaska Hadik-kastély 1987, Fót 1982, Kéked 1980 / *Under the management of the department at the National Monument Inspectorate, work has started on the following sites (with the years of restoration plans indicated): Hédervár 1986, Majk 1985, Lovasberény 1985, Bajna 1986, Pápa 1986, Bishop's Mansion in Eger 1986, Fertőd 1979, 1981, Fertőd Bagatelle 1985, 1986, 85-88, Devecser Castle 1987, Alcsútdoboz 1980, 1993, 1995, Soponya 1987, Ádánd 1987, 88,*

Hatvan 1984, 1997, Seregélyes 1983, Károlyi Palace 1983, Nagykőrös Halász-Tanárky Mansion 1984, Csákvár 1982, Taktabáj Patay Mansion 1983, Orczy Garden 1985, 1993, 1995, 1998, 2001, Nagymágocs 1985, 1986, Pácin 1981, 1987, Bicske 1988, 1996, Süttő Reviczky Mansion 1985, Szécsény 1980, artificial cave: 1994, Tornanádaska Hadik Mansion 1987, Fót 1982, Kéked 1980

- 8 Alcsútdoboz, A Habsburg-kastély együttes parkja, Medveház helyreállítás, Tervező: Kiss József, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ 1993, MÉM-MDK Lelt. sz: 37199 / *Restoration of the Bear House, Habsburg Palace Park, Alcsútdoboz. Designer: József Kiss, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ 1993, MÉM-MDK Record no. 37199*
- 9 Seregélyes, Zichy-Hadik-kastély és park helyreállítása tervező: Örsi Károly, OMF-ATTIKA, 1983, MÉM-MDK Lelt. sz: 31430 / *Restoration of the Zichy-Hadik Mansion and Park in Seregélyes. Designer: Károly Örsi, OMF-ATTIKA, 1983, MÉM-MDK Record no. 31430*
- 10 Budapest, VIII. Ludovika tér, az egykori Orczy-kert, a későbbi Ludovika kertje, Helyreállítási tanulmányterv, tervező: Kiss József, Országos Műemléki Felügyelőség, 1985, MÉM-MDK Lelt. sz: 21611, illetve: Budapest, VIII. Ludovika tér, az egykori Orczy-kert, a későbbi Ludovika kertje, Helyreállítás I. ütem, Tervező: Kiss József, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, 1995, MÉM-MDK Lelt. sz: 36013 / *Restoration study for the former Orczy (later Ludovika) Garden, 8th District of Budapest. Designer: József Kiss, Országos Műemléki Felügyelőség, 1985, MÉM-MDK Record no. 21611, and: Restoration plan for the former Orczy (later Ludovika) Garden, 8th District of Budapest. Phase 1. Designer: József Kiss, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, 1995, MÉM-MDK Record no. 36013*

- 11 1993-ban a hatósági feladatok leválasztása érdekében az OMF három utódintézményre bomlott, Az elsőfokú hatóság az Országos Műemlékvédelmi Hivatal (OMvH) A másik utódszerv a budavári Dísz téren működő Műemlékek Állami (később Nemzeti) Gondnoksága (MÁG, majd MNG) lett, amely tartósan állami kézben maradó műemlékek egy részének gondnokolásáért volt felelős. A műemlékekkel kapcsolatos ún. operatív feladatok ellátására létrejött az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központnak (ÁMRK), ahol a műemlék-helyreállítások kutatása, tervezése, illetve restaurátori feladatainak ellátása zajlott. Az intézményben restaurátori (festő-, fa- és szilikárestaurátori) kapacitás, geológiai labor állt rendelkezésre. / *In 1993, the National Monument Inspectorate was split into three successor institutions in order to separate the authority functions. The first level of authority was the National Office for the Protection of Monuments (OmvH). The other successor institution was the State (later National) Monuments Trust (MÁG, later MNG), which was responsible for the management of some of the monuments that remained permanently national properties. The State Centre for the Restoration and Conservation of Monuments (ÁMRK) was established handle the so-called operational tasks related to monuments, where the research, planning and restoration of monuments were carried out. It had restoration capacity (painters, wood and ceramics restorers) and a geological laboratory.*
- 12 Az ÁMRK Örsi Károly által vezetett Táj- és Kertépítészeti Osztályán belül már geodéziai csoport működött, és további tájépítész kollégákkal gyarapodott a csapat, dr. Jámborné Szikra Éván és Kiss Józsefen kívül 1997-től Szabadics Anitával, majd 2001-től Árvai Zsuzsával, 2002-től Németh Zitával, 2005-től Takács Katalinnal. / *Within the Department of Landscape and Garden Design, headed by Károly Örsi, there was already a geodesy group, and the team was enlarged by other landscape architect colleagues, in addition to Dr. Éva Jámborné Szikra and József Kiss, Anita Szabadics from 1997, Zsuzsa Árvai from 2001, and Zita Németh from 2002.*
- 13 Budapesten a Vigadó tér, a Szent István bazilika előtti tér, Tatán a Kossuth tér / *Vigadó Square and the square in front of Saint Stephen's Cathedral in Budapest, Kossuth Square in Tata*

- 14** Kertrégészetről: Fatsar Kristóf: A magyarországi kertrégészet története, In: MŰEM-LÉKVÉDELLEM 47. 2003. 3 o. 174-180.0 illetve Fatsar Kristóf: A magyarországi kertrégészet története, TÁJÉPÍTÉSZET: TÁJ TELEPÜLÉS KERT: TUDOMÁNYOS SZAKMAI FOLYÓIRAT 2002. 16-19. o. A geofizikai vizsgálatokról: Fatsar Kristóf: Geofizikai mérések a kerttörténeti kutatásban, In: Dísznövény 2002 Tájépítészeti szakmai tanácskozás, 2002. 7. / *About garden archaeology: Fatsar Kristóf (2003): A magyarországi kertrégészet története. MŰEM-LÉKVÉDELLEM 47. p. 3, pp. 174-180 and Fatsar Kristóf (2002): A magyarországi kertrégészet története. TÁJÉPÍTÉSZET: TÁJ TELEPÜLÉS KERT: TUDOMÁNYOS SZAKMAI FOLYÓIRAT, pp. 16-19. About geophysical studies: Fatsar Kristóf (2002): Geofizikai mérések a kerttörténeti kutatásban. In: Dísznövény 2002 Tájépítészeti szakmai tanácskozás, 2002 (7)*
- 15** András Pálóczi-Horváth-Andea Torma: Environmental archeological research at Visegrád in the medieval garden of the Royal Palace, In: Archeology of the Bronze and Iron Age, Proceedings of the International Archeological Conference Százhalombatta, 3-7 Oktober 1996, Budapest, 1999. 343-350. A palotakert helyreállításának tervezője dr. Jámborné Szikra Éva (ÁMRK) volt. / *Pálóczi-Horváth András - Torma Andea (1999): Environmental archeological research at Visegrád in the medieval garden of the Royal Palace, In: Archeology of the Bronze and Iron Age, Proceedings of the International Archeological Conference Százhalombatta, 3-7 Oktober 1996, Budapest, pp. 343-350. Dr. Jámborné Szikra Éva (ÁMRK) was the designer of the restoration of the palace garden.*
- 16** KEOP - 3.1.3 - Gyűjteményes növénykertek és védett történeti kertek megőrzése és helyreállítása pályázat / *KEOP - 3.1.3 - Conservation and Restoration of Botanic Gardens and Registered Historic Gardens call*
- 17** Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ (röviden Forster Központ) 2012-ben jött létre a Kulturális Örökség Igazgatósága (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal), a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága és a Nemzeti Filmiroda jogelődökből „a kulturális örökségvédelmi hatóságok kijelöléséről és eljárásaikra vonatkozó általános szabályokról” rendelkező 266/2012. (IX. 18.) Korm. rendelet alapján. A Központ 2016-ban szűnt meg a műemlékvédelmi intézményrendszert érintő újabb átalakítás következtében. / *The Gyula Forster National Heritage Management and Service Centre (Forster Centre) was established in 2012 on the basis of Government Decree 266/2012 (IX. 18.) on the designation of cultural heritage conservation authorities and general rules for their procedures, uniting its legal predecessors, Directorate for Cultural Heritage Conservation (Cultural Heritage Conservation Office), the National Monuments Trust and the National Film Office. The Centre ceased to exist in 2016 due to another restructuring of the institutional system for heritage conservation.*
- 18** A dégi Festetich-kastélypark, vízrendszer, parktó és szerpentin tavak helyreállítási terve, tervező: Szabó Gábor, TÉR-TEAM Kft, 2015-2017. Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Festetich Mansion Garden, water system, lake and serpentine ponds in Dég, year. Designer: Gábor Szabó, TÉR_TEAM Ltd. 2015-2017, Garden history research: Gábor Alföldy*
- 19** Füzérradvány, Károlyi-kastély parkjának helyreállítási terve, tervezők: Dobos Sára, Szabó Gábor TÉR-TEAM Kft, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Károlyi Palace Park in Füzérradvány. Designer: Gábor Szabó, TÉR_TEAM Ltd. Garden history research: Gábor Alföldy*
- 20** Doba, Erdődy-kastély parkjának helyreállítási terve, tervező: Nemes Zoltán, Vár-Kert Kft., 2015-2016, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Erdődy Mansion Park in Doba. Designer: Zoltán Nemes, Vár-Kert Ltd., 2015-2016. Garden history research: Gábor Alföldy*
- 21** Keszthely, a belső park helyreállítási terve, tervező: Szabó Gábor TÉR-TEAM Kft, 2013, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Inner Park in Keszthely. Designer: Gábor Szabó, TÉR_TEAM Ltd., 2013. Garden history research: Gábor Alföldy*
- 22** Fehérvár-surgó Károlyi-kastély parkjának helyreállítási terve, tervezés és kerttörténeti kutatás: dr. Hajdú Nagy Gergely, 2013 / *Restoration plan for the Károlyi Palace Park in Fehérvár-surgó. Design and garden history research: dr. Gergely Hajdú Nagy, 2013*
- 23** A Bicske, volt Batthyány-kastély parkjának helyreállítási engedélyezési és kiviteli terve, tervezés és kerttörténeti kutatás: Szabadics Anita, Nemzeti Örökségvédelmi Központ, 2013 / *A Bicske, volt Batthyány-kastély parkjának helyreállítási engedélyezési és kiviteli terve, tervezés és kerttörténeti kutatás: Szabadics Anita, Nemzeti Örökségvédelmi Központ, 2013*
- 24** Sellye, egykori Draskovich-kastély parkjának helyreállítási terve, tervező: Szabadics Anita, Takács Kata, 2011 Kerttörténeti kutatás: Takács Kata, Klagyivik Mária / *Sellye, egykori Draskovich-kastély parkjának helyreállítási terve, tervező: Szabadics Anita, Takács Kata, 2011. Garden history research: Kata Takács, Mária Klagyivik*
- 25** A Gödöllői Királyi kastély kertjének helyreállítási terve Tervezők: Jámbor Imre, Fekete Albert, Szilágyi Kinga, Sárospataki Máté, Vajda Szabolcs, Gerzson László, Szabó Teodóra / *Restoration plan for the garden of the Royal Palace of Gödöllő. Designers: Imre Jámbor, Albert Fekete, Kinga Szilágyi, Máté Sárospataki, Szabolcs Vajda, László Gerzson, Teodóra Szabó*
- 26** FertődÉszaki kertek, díszudvar, angolkert, rózsakert és Lés-erdő helyreállítási tervei, 2003-2015, tervező: Szabó Gábor, TÉR-TEAM Kft, évszám, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor (kertrészek), Fatsar Kristóf (Lés-erdő) / *Restoration plans of the Northern Gardens, the Ornamental Courtyard, the English Garden, the Rose Garden and the Lés Forest in Fertőd, 2003-2015. Designer: Gábor Szabó, TÉR-TEAM Ltd. Garden history research by Gábor Alföldy (garden areas), Kristóf Fatsar (Lés Forest)*
- 27** 2001 évi törvény a kulturális örökség védelméről, illetve a 393/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról, valamint e jogszabály 2015-ös és 2018-as módosítása / *2001 Act on the Conservation of Cultural Heritage, and Government Decree 393/2012 (20.XII.) on the Rules for the Conservation of Archaeological Heritage and Monuments, and the 2015 and 2018 amendments to this legislation*
- 28** Hatvan, Grassalkovich-kastélyban létesítendő Széchenyi Zsigmond Kárpát-mencei Magyar Vadászati Múzeumhoz kapcsolódó Vadászati Múzeumpark engedélyezési és kiviteli terv, Tervező: Szabadics Anita, Németh Zita, Hamar László (Nemzeti Örökségvédelmi Központ), 2012. / *Permit and construction plan for the Park of the Zsigmond Széchenyi Carpathian Basin Hungarian Museum of Hunting to be established in the Grassalkovich Mansion in Hatvan. Designers: Anita Szabadics, Zita Németh, László Hamar (Nemzeti Örökségvédelmi Központ), 2012*
- 29** Orczy-kert helyreállítási terve, 2016-2018, Garten Studio Kft. / *Restoration plan for the Orczy Garden, 2016-2018, Garten Studio Ltd.*
- 30** Várkert bazár, 2017, tervező: Steffler István (Garten Studio Kft.) / *Palace Garden Bazaar. 2017. Designer: István Steffler (Garten Stúdió Ltd.)*
- 31** Tájépítész tervező: Steffler István, Böhm Gábor, Liziczai Sándor, Pottyondy Flóra (Garten Studio Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Fatsar Kristóf, Ombódi Ildikó / *Landscape designers: István Steffler, Gábor Böhm, Sándor Liziczai, Flóra Pottyondy (Garten Studio Ltd.). Research documentation on garden history: Kristóf Fatsar, Ildikó Ombódi*
- 32** Szloszjár György, Szentesné Dandé Eszter, Hollósy Vivien (Garten Studio Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Klagyivik Mária, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: György Szloszjár, Eszter Szentesné Dandé, Vivien Hollósy (Garten Studio Ltd.). Research documentation on garden history: Mária Klagyivik, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 33** Tájépítész tervező: Balogh Péter István, Seres Anna (s73 Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Klagyivik Mária, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Péter István Balogh, Anna Seres (s73 Ltd.). Research documentation on garden history: Mária Klagyivik, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 34** Tájépítész tervező: Németh Zita, Bechtold Ágnes (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Bechtold Ágnes, Németh Zita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Ágnes Bechtold (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Ágnes Bechtold, Zita Németh (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 35** Tájépítész tervező: Herczeg Ágnes (Pagony Táj- és Kertépítész Iroda) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Bechtold Ágnes, Németh Zita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Ágnes Herczeg (Pagony Táj- és Kertépítész Iroda). Research documentation on garden history: Ágnes Bechtold, Zita Németh (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 36** Tájépítész tervező: Németh Zita, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Borsodi Zsófia, Németh Zita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Zsófia Borsodi, Zita Németh (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 37** Tájépítész tervező: Németh Zita, Szabadics Anita, Bechtold Ágnes, Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Bechtold Ágnes, Németh Zita, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Anita Szabadics, Ágnes Bechtold, Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Ágnes Bechtold, Zita Németh, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 38** Tájépítész tervező: Szászné Várkonyi Adrienn Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Szászné Várkonyi Adrienn / *Landscape designers: Adrienn Szászné Várkonyi. Research documentation on garden history: Adrienn Szászné Várkonyi*
- 39** Tájépítész tervező: Szabadics Anita, Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Klagyivik Mária, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Anita Szabadics, Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Mária Klagyivik, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 40** Tájépítész tervező: Németh Zita, Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti kutatás: Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.). Research on garden history: Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 41** Tájépítész tervező: Gerákné Árvai Zsuzsa (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Gerákné Árvai Zsuzsa (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zsuzsa Gerákné Árvai (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Zsuzsa Gerákné Árvai (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 42** Tájépítész tervező: Szabó Gábor, Takács Katalin, Kovács Vivien (TÉR-TEAM Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Alföldy Gábor / *Landscape designers: Gábor Szabó, Katalin Takács, Vivien Kovács (TÉR-TEAM Ltd.). Research documentation on garden history: Gábor Alföldy*
- 43** Tájépítész tervező: Dr. Balogh Péter István, Bugnic Ida Bogáta (s73 Tervező Iroda Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Alföldy Gábor / *Landscape designers: Dr. Péter István Balogh, Ida Bogáta Bugnic (s73 Tervező Iroda Ltd.). Research documentation on garden history: Gábor Alföldy*